Nº44 (24.326)

• 2022 гъэм мэлыжьыхьым (апрелым) и 21, махуэку

Тхьэмахуэм щэ къыдокІ

И уасэр зы тумэнщ

ЩІыналъэ зыужьыныгъэм епха Іцэхугъузхэр

Москва иджыблагъэ щызэ- лъынтхуэхэмрэ я щытыкіэхуэзащ КъБР-м и Іэтащхьэ хэр лізужьыгъуи 128-м нэс-Кіуэкіуэ Казбекрэ УФ-м и кіэ зэщхьэщыхауэ сурэт три-Федеральнэ Зэхуэсым Фе- хыфу. Сымаджэщым щодерацэмкіэ и Советым и лажьэ вольт лъагэм пыщіа Унафэщ Матвиенкэ Вален- МРТ. Апхуэдэ Іэмэпсымэ гъэ, ухуэныгъэ лэжьыгъэ тинэрэ. Республикэм и па- лъэщхэм ящыщу иужьрей шэмрэ Совфедым и спи- илъэсищым керымрэ тепсэльыхьащ ди республикэм **щіыналъэм щыщыіз соци**-ально-экономикэ **щыты-** МРТ-уэ 3-рэ. Лышх узыфэр кіэм, абы лъэпкъ проект- зыпкърытхэм щеіэзэ сымахэмрэ федеральнэ прог- джэщри зэпэщ хъуащ медираммэхэмрэ зэрыщагъэза- цинэ Іэмэпсымэ лъэрызе-

кэ щыгъуазэ хуищІащ, эко- хэм. Мыгувэу ди щІыналъэм ткіийхэм ирагъэувами, щіы- зыпкърытхэм щеіэзэ сыманалъэм зэпіэзэрыту зэрызи- джэщыщіэм и ухуэныгъэр.

- Республикэм и промыш- проектыр ди республикэм ленностым, мэкъумэш Іэна- зэрыщылажьэм щытепсэтіэм я Іуэхущіапіэхэр нэхъа- лъыхьым, Кіуэкіуэм къыхипэм зытета мардэхэм темы- гъэщащ абы и къудамэу кІыу мэлажьэ. Мэкъумэш хо- щыт «Иджырей школ» фезяйствэм и ІэнатІэхэм мы деральнэ программэм ипкъ зэманым гъатхасэр що- иткіэ, ди щіыналъэм мы кіуэкі. Жылапхъэмкіи щіы- илъэсым еджапіэщіэу 10 зэгъэпшэрхэмкІи ирикъуу дыкъызэгъэпэщащ, - жиlащ къэкlуэну илъэси 5-м къри-КІуэкІуэм. - Уеблэмэ нэ- убыдэу къызыхуэт щымыізу гъуэщі щіыпіэхэми идогъэшэф ахэр зыхуеину жылап- 63-рэ. Абыхэм ящыщу 19-м хъэр. Апхуэдэу ирыдогъэ- мы гъэм елэжьынущ. къуж хамэ къэралхэм къра-

шу щыта жылапхъэхэр. гъуэтащ цІыхухэм я узынша- еджапІэ 50-м епха гъэсагъэр хъумэным епха Іуэху- пІэхэм екІуэлІэфыну Іэмал гъуэхэми. КІуэкІуэ Казбек ягъуэтащ зи ныбжьыр илъэзэрыжиlамкlэ, гъатхэпэм си 3 иримыкъуа сабий къыщыщlэдзауэ ди рес- 2825-м. Нэгъабэ лъандэрэ публикэм щаублащ щІына- сабий лъэм щынэхъ ин дыдэу щы- ягъэкІуэнымкІэ лъэпощхьэтыну поликлиникэм и ухуэ- по лъэпкъ щыІэжкъым, ныгъэр. Зы сменэм хуэзэу апхуэдэ Іэмал абы хуэныабы Іуэхутхьэбээ щыхуащіэ- къуэ псоми яіэ хъуащи. Дыфынущ зыхуэзыгъазэ цІыху зэрыт илъэсым и фокІадэм 500-й шигъум. Попиклини- и 1-м ирихьэлдэу лэжьэн кэр щытынущ амбулатори щіадзэнущ сабий 200-м хуэдэ іэмал псори ціыхубэм узыфэр къыщахутэ Іэнатіи щіигъу зэкіуаліэ хъуну гъэзыхэт, лабораторэ къэпщы- сапіэщізу тіум. Щіыналъэм тэныгъэрэ медицинэ кІэ- и пашэм зэрыжи амкіэ, реслъыплъыныгъэкІэ Іэмалыш- публикэм и къалащхьэ Налхуэ зиІэ центр лъэщу.

«Узыншагъэр кІэ, ди республикэм щрагъэхэм дэт поликлиникэхэр, мэ. амбулаторэхэр. Ахэр къызэрагъэпэщ иджырей техни- лажьэ инвестицэ проект кэмрэ технологие пэры- зыбжанэ, туризмэм епхатымрэ зи лъабжьэ меди- хэри хэту. КъБР-м къэралыцинэ ІэмэпсымэхэмкІэ. Ап- гъуэ зэригъуэтрэ илъэси 100 хуэдэу Республикэ клиникэ щрикъум ирихьэл эу Налсымаджэшым шагъэуваш шык шызэрагъэпэшыжылъэщагъышхуэрэ Іэмалыш- нущ къалэм и уэрам нэ-

зэригъэпэ- кІэ. хьэхэмкіэ. Медицинэ техникэ лъэщхэр яІэщ щІыналъэм КІУЭКІУЭ Казбек Матвиен- и сымаджэщ нэхъыщхьэпэубыдыныгъэ щаублэнущ лышх узыфэ

> «Егъэджэныгъэ» лъэпкъ рыщаухуэр. Къинэмыщ ауэ, зэрагъэпэщыжынущ школ

«Демографие» лъэпкъ проектым къриубыдэу блэ-Зэіущіэм гулъытэ хэха ща- кіа илъэси 3-м и кіуэцікіэ садхэм цІыкіухэр шык щаухуэ Іэрыщі мыл зыхъумэн» телъыну къэжыхьыпІэм и лъэпкъ проектым ипкъ ит- унэр. Ар хъунущ сабийхэмрэ шалэгъуалэмрэ я спорт фіакіуэ къалэхэм, къуажэ- Іуэхущіапіэ иным и зы къуда-

ЩІыналъэм апхуэдэу щохуэрэ зыбгъэдэлъ компью- хъыщхьэу 4, апхуэдэу зы-

Ди къэралым и щыхьэр тер томограф (КТ), гумрэ гъэпсэхуп эхэри зыхуей щыхуагъэзэнущ. А лэжьыгъэхэр мы зэманым жыджэру йокІуэкІ. КІуэкІуэм Матвиенкэ Валентинэ къигъэгугъащ зи гугъу ищ а зэгъэпэщыжыныпсори и чэзум икІи фіагъ къриубыдэу лъагэя в зэрызэф в к вынум-

> Республикэм игъуэт экономикэ зыужьыныгъэм тепсэлъыхьу, абы и пашэм жиІащ блэкІа илъэситІым къриубыдэу шІыналъэм телъ щІыхуэр сом мелард 12,6-м икІыў 6,9-м нэс къызэрехар, апхуэдэуи коммерцэ кредиту зыри зэрытемылъыжыр. АтІэми, ціыхухэм яхуэщіапхъэ социальнэ Іуэхутхьэбзэхэм зыри кІэрыхуакъым, ахэр и чэзум псоми яІэрохьэ.

> Ди щынальэм щыщы!э социально-экономикэ щытыкІэм щыгъуазэ хуэхъуа Матвиенкэ Валентинэ къыреспубликэм хигъэщащ ехъулІэныгъэхэр зыІэригъэхьэу зэрызиужьыр зэригуа-

- Республикэм социальноэкономикэ зыужьыныгъэ зэригъуэтыр псом япэу зи фІыщІэр абы щыпсэухэр зэдэууэ, зэгурыlуэрэ зэдэlуэжу зэрызэдэпсэурщ, зэрызэ-дэлажьэрщ. ЕтІуанэрауэ, дауи, абы и лъабжьэщ шІыналъэм унафэ тэрэз зэрыщызекіуэр, - жиіащ Матвиенкэ. - Илъэс блэкІам кърикІуахэм уеплъмэ, нэрымэхъу ехъулІэнылъагъу гъэфІхэр зэрызыІэрывгъэхьар. Абы къыхэкІыу, эконопэубыдыныгъэхэм микэ емылъытауэ, дяпэкІи ипэкІэ кІуэтэн хуейщ: гъунапкъэ зимы Іэмалыф Іхэр ди куэдщ, ахэр къэдвгъэгъэсэбэп. Къэбэрлей-Балъкъэрым иІэ ал яхуигъэлэжьэн хуейщ. ФІы къызыпэкІуэну Іуэху зехьэкіэфіхэр гъащіэм и мардэ фщіы.

Кіуэкіуэ Казбек фіыщіэ хуищіащ Матвиенкэ Валентинэ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм дэІэпыкъуэгъу къызэрыхуэхъум папщІэ. Апхуэдэуй Федерацэмкіэ Советым хэт сенаторхэми зэрахуэарэзыр къыхигъэщащ, къэралым хыхьэ щІыналъэхэм адэкІи зегъэужьыным, абыхэм ис цІыхухэм я псэукіэр егъэфіэкіуэным хуэгъэпса унафэ тэмэм-

хэр къызэращтэм папщіэ. КЪАРДЭН Маритэ.

Къэрал советым и зи чэзу зэІущІэм

дерацэм Экономикэ Іуэхухэмрэ корона- щапіэ лъэщхэм химыубыдэхэми худэчых вирус уз зэрыціалэм пэщіэтынымкіэ зиіэ кредитхэр етыным. Къэрал советым и лэжьакіуэ гупым Москва къыщызэрагъэпэща селектор зэlущіэм. Ар ирагъэкіуэкіащ лэжьакіуэ вительствэм и гъэтіылъыгъэ фондым щыгупым и унафэщі Собянин Сергейрэ щу къаlэрыхьэну федеральнэ ахъшэм УФ-м и Правительствэм и Унафэщіым и щыщ халъхьэфынущ. япэ къуэдзэ Белоусов Андрейрэ.

федеральнэ къулыкъущІапІэхэм я уна- кризисная», «Инвестиционная», «Оборотфэщіхэмрэ хэгъэгу Іэтащхьэхэмрэ. Ахэр тепсэлъыхьащ санкцэхэр къыщыттракъузэ зэманым шІыналъэхэм, къэрал псом щыщы і э социально-экономикэ щытыкІэр зыхуэдэм.

Гулъытэ нэхъыбэ зыхуащ ахэм ящышш промышленностым зегъэужьын зэрыхуейр. Нэхъыбэу зи гугъу ящ ар экономикэмкІэ нэхъ мыхьэнэ зиІэ промышленнэ ІуэхущІапІэхэмрэ псэупІэ-ухуэныгъэ Іуэхум епха ІэнатІэхэмрэ къащтэ ахъшэ щІыхуэм шхьэшатык! процентым папш!э субсидие етынырщ. Апхуэдэхэм язщ Къэбэрдей-Балъкъэрым ит «Терекалмаз» заводри.

къыдигъэк а унафэм, промышленностым зегъэужьынымкіэ шіыналъэ фондхэм я мылъкур хэгъэхъуэным теухуам, ипкъ ит- выlащ. кІэ къулыкъущІэхэр тепсэлъыхьащ сис-

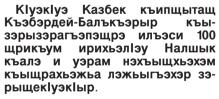
КъБР-м и Ізтащхьэр хэтащ Урысей Фе- темэ хэхакІэ лажьэ промышленнэ Іуэху-

Хэгъэгухэм промышленностым зегъэужьынымкІэ я щІыналъэ фондхэм Пра-

Республикэм и кредит-финанс ІуэхущІапІэхэр иджыпсту йолэжь хьэрычэтыщІэхэм ІУЭХУМ хэтащ гъэзэщІакІуэ властым и кредитым епха Іуэхутхьэбзэ псори «Антиная», «Программа оборотного кредитова ния», УФ-м Мэкъумэш хозяйствэмкіэ и министерствэм и «Программа инвестиционного кредитования» программэхэмкІэ хуащІзу зэтеублэным.

Зэјущјэм хэтхэр тепсэлъыхьащ щјыналъэхэм хьэрычэт Іуэху мащІэмрэ курытымрэ зыщаужьынымкіэ иджыри Іэмал гуэрхэр къагъэсэбэп зэрыхъунум. КъБР-м и шэсыпІэ фондым илъэсыр къызэрихьэрэ хьэрычэтыщІэхэм сом мелуан 57,8-рэ яритащ, кредит Іуэхукіэ зэгурыіуэныгъэ зэращІыліахэм тепщіыхьмэ, сом мелуани 150-рэ ятащ. КъБР-м МикрокредитованиемкІэ и фондым сом мелуан 21-рэ хъу Урысейм и Правительствэм дыгъуасэ щ ыхуэ 39-рэ итащ. Абы къищынэмыщ ауэ, цІыху 24-м къащта щІыхуэм техьэ процентыр мазихкІэ ямытыну къыхуагъэу-

КЪЭБАРТ Мирэ.

«ЗЭЗГЪЭЛЪЭГЪУАЩ Лениным, Кулиевым, ЩоджэнцІыкІум я цІэхэр зезыхьэ уэрамхэм лъэс зекІуапізу щыізхэм мывэ гъэжахэр зэрыщагъэтІылъыр, автомобиль зекІуапІэхэм я лъабжьэр зэрыщагъэбыдэр, уэздыгъэщІэхэр зэрышыпадзэр. Яужь дитщ «Уафэ къабзэ» зи фІэщыгъэ программэм ипкъ иткіэ, зи ціэ къитіуа проспектищми ток зрикіуэ кіапсэу щыіэхэр щіы щІагъкіэ зэрыдутіыпщынми. А Іуэхум, шэч хэмылъу, къалэм и теплъэр нэхъри нэхъ дахэ ищ ынущ. Мыдрейуэ къыхэдгъэщынщи, автомобиль зекіуапіэхэм щедгъэкіуэкі лэжьыгъэхэм къадэкlуэу, зи гугъу тщІы уэрамхэм псы кІуапІэхэри щызэдохъуэкІ. Кулиевым и проспектымрэ Шортэным и уэрамымрэ я зэпыхьэпІэм деж машинэхэмрэ цІыхухэмрэ нэхъ тыншу щызэблэкІыфын папщІэ, автомобиль зекІуапІзу иджыри зы къыщыдгъэунэхунущ, светофорыщІи щыдгъэувынущ», - дыкъыщоджэ республикэм и Іэтащхьэм Телеграм-каналым щиІэ и напэкІуэцІым.

КІуэкІуэ Казбек зэригъэбелджыламкіэ, Щоджэнціыкіум и проспектым псы кіуапіэрэ Іушыпіэу щІы щІагъым щІэлъа бжьамийхэм я нэхъыбэр мы зэманым ирихьэлІэу щІэхэмкІэ зэрахъуэкІащ, КІыщокъуэмрэ Нэгумэмрэ я уэрамхэр къыздекІуалІэм я зэхуаку дэлъ автомобиль зекІуапІэр асфалът-бетон «уэншэкущІэкІэ» щІахъумащ, уэш-

И теплъэр нэхъри ягъэдахэ

спектым и адрей лъэныкъуэхэмкІи щокіуэкі.

Лениным и проспектым щыІэ лъэс зекІуапІэхэми ищхьэкІэ къыщыхэдгъэща мывэ гъэжахэр щагъэтІылъынущ, жыгрэ къуацэу гъуэгубгъум Іутхэр къагъэщІэрэщІэжынущ, уэздыгъэхэр иджырей мардэм къит асэхэмк в шызэрахъуэкІынуш.

«Зэзгъэлъэгъуащ Къуэныкъуейм Іэтащхьэм и тхыгъэм и уэрам Долинск щыгэм «Курорт-

хыпсыр щежэхыну мывэ «хьэкхъуа- ный» зыфІэтща зыгъэпсэхупІэщІэ фэхэр» ибгъухэмкІэ щаухуащ. А цІыкІуу къедгъэщІылІэм лэжьылэжьыгъэхэр зи гугъу тщіы про- гъэхэр зэрыщекіуэкіри. Ціыхухэр къезышаліэ екіуэліапіэу щытыну зыхуэдгъэфащэ а щІыпІэр доухуэ «Къалэ кіуэціым тыншыпіэхэр щызэгъэпэщын» федеральнэ проектым ипкъ иткІэ. Ар мы гъэм и фокlадэм ирихьэл эў Налшык къалэ къыщызэlутхыну жыг хадэщlэ цІыкІуи 7-м яз хъунущ. Мыбдежым щыхэтсэнущ жыгыщІэу 70-м щІигъу», - щыжеІэ республикэм и

ЛУЦЭ СулътІан.

Мы гъэм епщІанэу **еІпь**алеаті

Мэлыжыхым и 21-р ЩІы- зэрызыщрагъэужынум піз унафэр зезыхьэ іуэхущіа- мылъку яхухех, езым я унафэ піэхэм я махуэщ. Урысейм ща- ящіыжыну іэмал нэхъыбэ ярет. гъэлъапІэ адрейхэм елъытауэ мыр куэд щакъым (2013 гъэм къыщыщі эдзауэ) зэрагъзув- ну мурад зиіз дэтхэнэри щіыпіз

МЭЛЫЖЬЫХЬЫМ и 21-м ар трагъэхуащ 1785 гъэм а махуэ иІэщ къалэхэм, къуажэхэм, дыдэм Екатеринэ II «Къалэхэм я хуитыныгъэхэмрэ фейдэмрэ хэр зэрагъэкlуэжыфын и лъэзэрыт тхылъым» Іэ щІидзауэ зэрыщытам къыхэкІыу. А дэфтэрыр лъабжьэ хуэхъуащ щІыпіэ унафэр зехьэнымкіэ Іэнатіэхэм ехьэліа хабзэхэм я проектхэр зэфІэувэным.

КъыкІэлъыкІуэу щІыпІэ унафэр зезыхьэ Гуэхущ ап Гэхэм я Александр II иригъэкlуэкlа зэнэхъ цІыкІухэм унафэхэр къэрал Іуэхущ Іап Іэхэм къыщащтэу, къалэшхуэхэм думэхэр къыщызэрагъэпэщу хуежьащ.

1917 - 1980 гъэхэм и кІэхэм нэс къэрал кіуэці политикэ іуэхур гугъуехьхэм зэрыхэтам къыхэкіыу, щіыпіэ унафэр зезыхьэ ІуэхущІапІэхэр лъэныкъуэ егъэза хъуат. 1993 гъэрщ зи щхьэ и унафэ зыщІыж ІуэхущІапІэу ар Урысей Федерацэм и Конституцэм къыщыщагъэлъэгъуар.

Ди зэманми правительствэр хущіокъу а Іэнатіэм щіыпіэхэм

Къыхэгъэщыпхъэщ, щІыналъэм и псэукіэр иригъэфіэкіуэунафэр зехьэнымкІэ цІыхубэ депутат хъуну зэрыхуитыр.

Мы ІэнатІэм мыхьэнэшхуэ жылэ цыкіухэм езыхэм я іуэхуныкъуэкІэ.

ЩІыпіэ унафэр зезыхьэ іуэхущІапІэхэм я махуэр муниципалитетхэм я лэжьакіуэ псоми я махуэшхуэщи, къалэ округхэми, къуажэхэми, районхэми ар щагъэлъапіэ. 2022 гъэм Урысейм ар епщіанэу щагъэлъапіэ. зыужьыныгъэр епха хъуащ Абы и щІыхькіэ лэжьакіуэхэм щІыхь тхылъхэр хуагъэфащэ, хъуэкІыныгъэхэм: щіыналъэ зэіущіэхэр, гъэлъэгъуэныгъэхэр къызэрагъэпэщ. Махуэшхуэм и мурад нэхъыщхьэр апхуэдэ ІуэхущІапІэхэм я мыхьэнэр къэІэтынырщ, цІыхубэм я хуитыныгъэхэр хъумэнырщ.

Ди зэманым муниципальнэ лэжьакіуэхэм щіэныгъэ яіэн зэрыхуейм къыдэкІуэу, жэуаплыныгъи яхэлъыпхъэш. цІыхухэм я гурыгъу-гурыщІэм щыгъуазэу, я псэукіэр ефіэкіуа хъуным пыща Іуэхухэр зэфіагъэкІыныр я пщэрылъщи.

БАГЪЭТЫР Луизэ.

Ирагъэкъужыпхъэщ благъэк Іар

КъБР-м узыншагъэр хъумэнымкіэ и министр Къалэбатэ Рустам зыщигъэгъуэзащ коронавирус узыфэ зэрыцІалэм зыщиубгъу лъэхъэнэм госпиталу щыта, Налшык дэт къалэ клиникэ сымаджэщ №2-м и

2021 гъэм зэрехъулІар къыщапщытэж зэІущІэм сымаджэщым и дохутыр нэхъыщхьэ Тогузаевэ Залинэ щыживащ щытыкі тугъум щитами, лэжьыгъэр фіыуэ къызэгъэпэщауэ, тэмэму зэтеублауэ зэрекіуэкіар. Госпиталыр зэрыщыlа зэманым къриубыдэу коронавирус узыфэ зэрыцlалэр зыпкърыт сымаджэу 2970-м абы медицинэ дэlэпыкъуныгъэхэр щагъуэтащ, диагностикэ къэпщытэныгъэу 5456-рэ щрагъэкlуэкlащ

ІуэхущІапІэм й мылъку-техникэ лъабжьэр къызэрагъэщіэрэщіэжам и фіыгъэкіэ ціыхухэм ягъуэт медицинэ дэіэпыкъуныгъэр хэпщіыкіыу ефіэкіуащ. КъБР-м Узыншагъэр хъумэнымкІэ и министерствэм узыфэ зэрыціалэ шынагъуэхэм щеіэзэ госпиталхэр іэмэпсымэкіэ къызэгъэпэщын программэмкіэ сом мелуани 106,4-рэ и уасэ оборудованэхэр къищэхуащ: тхьэмбылым дищ а псыр къызэрыдаш, лъым хэт кислородыр къызэрахутэ, НИВЛ, ягъэІэпхъуэ хъу УЗИ, рентген аппаратхэр, нэгъуэщІхэри.

Мэлыжьыхьым щегъэжьауэ сымаджэщыр нэхъапэкіэ зэрылэжьа щытыкіэм техьэжащ, абы и къудамэ псори къызэІуахыжащ.

КъБР-м узыншагъэр хъумэнымкІэ и министр Къалэбатэ Рустам ІуэхущІапІэм и лэжьакІуэхэр я къалэным зэрыпэлъэщыр къыхигъэщащ, Іэзагъышхуэ къагъэлъагъузу, жэуаплыныгъэ яхэлъу я пщэрылъхэр зэрагъэзащіэм папщіи фіыщіэ яхуищіащ икіи жиіащ зэман благъэк ар ирагъэкъужу адэк и щ эгъэхуэбжьауэ ІэнатІэм зэрыпэрытыпхъэр́: «Зи гугъу сщІыр узыфэ зэхуэмыдэхэмкІэ цІыхухэм медицинэ Іуэхутхьэбзэ шхьэхуэхэр яхуэщіэн, іэщіагъэліхэм я чэнджэщхэр пэрыуэншэу яІэрыхьэн зэрыхуейрщ. Апхуэдэуи коронавирусым и зэранкіэ піалъэкіэ ягъэіэпхъуа операцэхэр зэтеублэжыпхъэщ».

Мы зэманым къалэ клиникэ сымаджэщ №2-м рентген щащІ и пэшым зэгъэпэщыжыныгъэ лэжьыгъэхэр щокіуэкі, абы щіагъзувэну фіагъ лъагэ зиіз ізмэпсымэщІэ къащэхуащ.

Ди къуэш республикэхэм

Къалэ паркыр зыхуей хуагъазэ

АДЫГЕЙ. *АР-м и Іэтащхьэ КъумпІыл Мурат зри*гъэлъэгъуащ Мейкъуапэ и зыгъэпсэхупіэр егъэфіэ-кіуэным теухуа лэжьыгъэр зэрекіуэкіыр. А іуэхур ящыщщ Адыгэ Республикэр къызэрызэрагъэпэщрэ илъэси 100 зэрырикъум ирихьэліэу зэфіагъэкіын хуей къалэнхэм.

Проектым сом мелуан 450-рэ хухахащ икІи абы и процент 50-р къагъэсэбэпащ. Абы къищынэмыщІауэ, къалэ паркыр гъэнэхуным, удз гъэгъахэр шыхэсэным, шынагъуэншагъэр къыщызэгъэпэщыным теухуауэ республикэ мылъкум къыхэкІыу иджыри ахъшэ халъхьэнущ.

- Ди къалащхьэм и нэгузегъэужьыпІэ нэхъ дахэхэм ящыщщ къалэ паркыр. Ар мейкъуапэдэсхэми хьэщ Іэхэми ягу дыхьэу, кіуэну яфіэфіу щытын хуейщ. Абы къыхэкІыу, нэхъыфІ, нэхъ дахэ зэрыхъуну псори Іуэхум къыхэлънтапхъэщ. Паркым итщІыхьынухэр дахэу, тыншу, екІуу, быдэу, шынагъуэншэу, и къалэн псори игъэзащІзу зэтеухуэн хуейщ. Нобэ тщІыхэр илъэс куэдкІз къалэдэсхэмрэ хьэщІзхэмрэ къагъэсэбэпын защІзщ, жиІащ КъумпІыл Мурат.

Донбассым доІэпыкъу

КЪЭРЭШЕЙ-ШЭРДЖЭС. КъШР-м икlыу Ростов областым аргуэру яутіыпщащ Донбассым и ціыхухэм зэрадэІэпыкъў шхынрэ хьэпшыпу тонни 10. Ахэр яІэрыхьэнущ Ростов піалъэкіэ псэупіэ зыхуэ-

«Гугъуехь хэхуахэм ядэlэпыкъуну жэрдэм зыщlу lyэхум къыхыхьа дэтхэнэ зыми фlыщlэ яхузощl. Апхуэдэхэм дежщ цlыхур цlыху щыхуэныкъуэр икlи др жылэм ар фlыуэ зыхадыкl. История даминами докуртуры докуртуры докуртуры даминами хуабагърэ хуэныкъуэти, апхуэдэ мащІэкІэ дахуэупсэ-фауэ къысщохъу», - жиІащ КъШР-м и Парламентым и депутат, «Урысей зэкъуэт» политикэ партым и Къэрэ-шей-Шэрджэс щІыналъэ къудамэм и исполкомым и унафэщіым и къуэдзэ Къардэн Фатіимэ. Абы жиіащ Ростов ирагъэшахэм макаронхэр, крупахэр, фошыгъу, консерв, ІэфІыкІэ, шей, кофе, псы, къабзагъэм щхьэкІэ къагъэсэбэп хьэпшыпхэр зэрыхэлъыр. Иджыри къыздэсым КъШР-м тонн 70 яхуригъэшащ

цІыхубэ республикэхэм исхэм. Ерыскъыхэмрэ хьэпшыпхэмрэ зэхуахьэс хьэрычэтыщ Гэхэм, депутатхэм, цыху гупціанэхэми.

Зи ныбжь хэкІуэтахэм - гулъытэ

АБХЪАЗ. *АР-м и Президен*тым и щхьэгъусэ Ахибэ Аэлитэ щыгащ Зи ныбжь хэкгүэтахэмрэ ныкъуэдыкъуэхэмрэ щакІэлъыплъ унэу Сыхъум

Аэлитэ зригъэлъэгъуащ цІыхухэр шыпсэу пэшхэр, къыхуа-Іуэхутхьэбзэхэр икІи ІуэхущІапІэр зыхуэныкъуэхэм шіэўпшіаш. Унэм и унафэщі Кварчие Аннэ зэрыжи амк іэ, ІуэхущІапІэм и автомашинэр

жьы дыдэ зэрыхъуам къыхэкіыу щіэ яіэным щіохъуэпс «Унафэщіым и фіыгъэкіэ, мы Іуэхущіапіэр зыхуей хуозэ, гуапагъэ щіэлъщ, щыпсэухэм я нэгум гуфіэр кърех. Ныбжь зиІэхэмрэ фэбжь зыгъуэтахэмрэ зыхуей псори хуащіэ, я узыншагъэми хъарзынэу кіэлъоплъ, хущхъуэхэмкій къызэгъэпэщащ. Пэжщ, щыщіэныгъэ гуэрхэри яІэщ, ауэ ахэр гъэзэкІуэжыгъуафІэщ», - жиІащ

Зи ныбжь хэкІуэтахэмрэ ныкъуэдыкъуэхэмрэ щакІэлъыплъ унэу Сыхъум дэтым цІыху 44-рэ щопсэу.

НЭШІЭПЫДЖЭ Замирэ.

adyghe@mail.ru 💌 Адыгэ Псалъэ Адыгэ Псалъэ adyghepsale.ru apkbr.ru smikbr.ru

ЦІыхум и хуитыныгъэхэмкіэ уполномоченнэу Къзбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыіэм 2021 гъэм иригъэкіуэкіа лэжьыгъэм теухуа доклад

Мы докладыр «ЦІыхум и хуитыныгъэхэмкІэ уполномоченнэу Урысей Федерацэм и субъектхэм щыгэхэм я гуэхукгэ» Феде ральнэ законым и 16-нэ статьям, «ЦІыхум и хуитыныгъэхэмкіз уполномоченнэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм и ГуэхукІэ» Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Законым и 25-нэ статьям япкъ иткіэ дгъэхьэзыращ икіи ар Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Іэтащхьэм, ЦІыхум и хуитыныгъэхэмкІэ уполномоченнэу Урысей Федерацэм щыІэм, Къэбэрдей-Балъкъэр Рес публикэм и Суд Нэхъыщхьэм и УнафэщІым, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и прокурорым яхудогъэхь.

Докладыр щыдгъэхьэзырым къэдгъэсэбэпащ тхьэусыхафэу, къинэмыщ тхыгъэу Ц ыхум и хуитыныгъэхэмк з уполномоченнэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щы зм (адэк з -Уполномоченнэм) къы Іэрыхьахэм къыщыгъэлъэгъуахэр, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и къэрал властым и органхэм гъэзэщіакіуэ властым и федеральнэ органхэм я щіынальэ органхэм, Кьэбэрдей-Балькъэр Республикэм и прокуратурэм, Урысей Федерацэм Следствиемкіэ и комитетым Следствиемкіэ и управленэу Суд департаментым и управленэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм, Къэбэрдей-Балъкэр Республикэм щыІэм, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм Зэзыгъэкіуж и судыщіэхэм я лэжьыгъэр къызэгъэпэщынымкіэ Іэнатіэм, нэгъуэщіхэми къата бжыгъэхэмрэ къинэмыщі хъы-

Уполномоченнэм и лэжьыгъэр республикэм, къэралым я социально-политикэ гъащіэр зэрекіуэкіым быдэу пыщіауэ щы-

Коронавирус уз зэрыціалэмрэ экономикэр зыхэхуа лъэпощхьэпохэмрэ сыт хуэдэ гугъуехьхэр къамышами, республикэр блэкІа илъэсым социальнэ, экономикэ зыужьыныгъэм и гъуэгум тету нэхъри япэкІэ кІуэтащ. Абы и щыхьэтщ, япэхэми хуэдэу, валовэ щыналъэ продуктыр нэхъыбэ зэрыхъур. КъБР-м Экономикэ зыужьыныгъэмкіэ и министерствэм къызэритамкіэ, 2021 гъэм къэрал кіуэці щіыналъэ продуктыр сом мелард 205,4-м нэсащ, ар 2020 гъэм елъытауэ проценти 2,6-кІэ нэ хъыбэщ. Капитал нэхъыщхьэм къыхузэщІагъэу!уа инвестицэхэр сом мелард 51,06-рэ мэхъу. Уи гуапэ мыхъупіэр иіэкъым Тырныауз къалэм дэт вольфрам-молибден комбинатыр зэтегъэувэжыным хуэунэтlауэ илъэс куэд лъандэрэ дызыщ1эхъуэпс мурадыр ягъэзащ эу зэрыщ адзар. Мэкъумэш продукцэм хэгъэхъуэным и лъэныкъуэк и зыужьыныгъэ пыухык ахэр щыіэщ. 2021 гъэм ар проценти 10-кіэ нэхъыбэ хъуащ икіи сом мелард 69-м нэблагъэ и уасэм нэсащ. Псынщіэ дыдэу хэмыхъуэми, ціыхухэм ику иту къаіэрыхьэ лэжьапщіэри нэхъыбэ мэхъу. Статистикэм къызэригъэлъагъуэмкіэ, нэгъабэ ар сом 31679,4-рэ хъууэ щытащ. Псэупlэу метр зэбгъузэнатlэ мин 514,4-рэ яухуащ. Гу зылъытапхъэщ республикэм щхьэзакъуэ хьэрычэт Іуэхум зэрызыщиужьыр. 2021 гъэм республикэм хьэрычэтыщІэхэм я ІуэхущІапІэ мыину 19144-рэ щыІащ, абыхэм цІыху 54226-рэ щылэжьащ, ІуэхущІапІэ мыинхэм ящыщу 207-м псори зэхэту сом мелуан 366,82-рэ дэ эпыкъуныгъэу

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэр къызэрызэрагъэпэщрэ илъэси 100 зэрырикъум зыхуэгъэхьэзырыным хиубыдэу социальнэ унэтІыныгъэ зиІэ программэ пыухыкІахэр ягъэзащІэ: социальнэ ІэнатІэм и зэфІэкІыр къэзыІэтын Іуэхухэр ялэжь еджапіэхэр, сабий садхэр яухуэ, иджыпсту щыіэ щэнхабээ Іуэхущіапіэхэр капитальнэу зэрагъэпэщыж, жылагъуэхэр зэіузэпэщ ящі, гъуэгухэр яукъуэдий, лъэмыжхэр тралъхьэ. ЩІэгъэхуэбжьа дыдэ мыхъуми, лэжьапІэншэхэм я бжыгъэм кІэроху, демографие щытыкІэр зэтоувэж. Граждан жылагъуэ зэтегъэувэным хуэгъэзауэ республикэм щызэфіагъэкіхэр ма-щіэкъым икіи абы папщіэ зыхуеину хабзэ лъабжьэхэр щыіэщ. Егупсысауэ икіи зэкіэлъыкіуэу йолэжь ціыхухэм я правовой зэхэщіыкіым хэгъэхъуэным, зыхэхуэ зэгурымыіуэныгъэхэм

къыхэкІыфу ахэр егъэсэным.
Ди жагъуэ зэрыхъущи, 2021 гъэм дэ тхузэфІэкІакъым коронавирус уз зэрыцІалэм нэсу дытекІуэн. Пандемиер гъащІэм и ІэнатІэ псоми яжьэхэуащ, экономикэ, социальнэ, гугъуехь инхэр къишащ. ООН-м и Генеральнэ секретарым и докладым къыщыгъэлъэгъуащ: «Нобэ дэ, цІыхухэм я узыншагъэр хъумэным пыщіа гугъуехь инхэм я мызакъуэу, тхьэмыщкіагъэм. зэхэгъэжым япэщіэтынымкіэ гугъуехьхэми даіууащ икіи абыхэм я лъэныкъуэкіэ илъэсипщі бжыгъэкіэ дикіуэтыжынкіэ хъунущ». ЛІэныгъэхэр, адрей гузэвэгъуэхэр нэхъыбэ хъуами, псори зэман кіэщікіэ зэрызэтеувэжынум ціыхухэм я гугъэр хахыжыркъым. Дэ дыхуейщ абы дыщыгугъыну

Иджыпсту дэ дыхущокъу цыхухэм я хуитыныгъэхэм къа-щхьэщыжыныр пандемием и лъэхъэнэм къызэрыдмыгъэт осхъэным ик и мыбдеж гулъытэ хэха щыхудощ узыншагъэр хъумэным, цІыхухэр тхьэмыщкІагъэм щыхъумэным, абыхэм я экономикэ, социальнэ хуитыныгъэ нэхъыщхьэхэр къызэгъэпэшыным.

Республикэм щыпащэ коронавирус уз зэрыцІалэм земыгъзубгъуным хузунэтІа профилактикэ лэжьыгъэхэм. Мы узышхуэм пэщіэтынымкіэ щыіэ хэкіыпіэхэмрэ іэмалхэмрэ псыншіэу зэшіагъэуіуаш.

Алрей къзрал, жылагъуз зэгухьэныгъэ псоми хуэдэу, Уполномоченнэм и лэжьыгъэри кІуэтэху нэхъ хьэлъэ къещі дуней Іуэху щытыкІэр нэхъ ткІий зэрыхъум. Европэм и къэралхэм ящыщ куэдым я политикэм и тегъэщапіэ нэхъыщхьэ хъуащ ахэр Урысейм и жагъуэгъуу къызэрыувар, сытым дежи зыкъыдадзыну зэрыхьэзырыр икІи абыхэм къадожьу къэрал кІуэцым щыгэ либералхэр.

Урысейм и ціыхухэм жыджэру даіыгъащ Донецк, Луганск республикэхэм я ц ыхуу илъэсий лъандэрэ Киев тепщэныгъэр щызыІыгъхэм залымыгъэрэ лейрэ зыкІэлъызэрахьэхэм къа шхьэшыжын папшіэ дзэ зэрагъэкіуар.

Властым и къэрал, муниципальнэ органхэр, жылагъуэ, дин зэгухьэныгъэхэр, Къэбэрдей-Балъкъэрым и цІыхубэр зэхэщіыкі яхэлъу бгъэдыхьащ Украинэр Іэщэншэ щіыным, нацизмэм и лъабжьэр абы щыгъэкІуэдыным хуэунэтІауэ Урысейм и Презилент Путин В. В. къзралым и унафэци псоми ІзмалыншагъэкІэ ялэжьын хуей хъуа Іуэхухэм. Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Іэтащхьэ КІуэкІуэ К. В. зэрыжиІащи, «лъэпкъ куэдым я ліыкіуэхэр зыхэт урысей армэм ди зауэліхэм (КъБР-м щыщхэм) щытхъу я в у ик и псэемыблэжу я дзэ къулыкъур щрахьэкІ. Я псэм емыблэжу абыхэм ди Хэкум ис дэтхэнэ зыри яхъумэ, ди сабийхэм я къэкіуэну мамыр гъащіэм къыщхьэщож. Хэкіуэда ди лъахэгъухэў полицэм и майор Къудей Ратмир, прапорщик Этезов Аниуар, сержант нэхъыщіэ Бачиев

Алим сымэ ЛІыгъэм и орденыр къратащ». Уполномоченнэм КъухьэпІэ зэгуэтыр, США-р зи пашэр, егъэкъуаншэ Урысей Федерацэм, ди цІыхухэм зауэшхуэ къызэрыращ ылам къыхэкныу. Ахэр тхуэмыфащэ тезыр хьэ лъэхэр дагъэпшыныну къызэрытпэувым къыщыувы эркъым, Къухьэпіэм и къэралхэм зэхэзехуэн ящі щэнхабзэм, гъуазджэм и лэжьакіуэхэр, дуней псом щыціэрыіуэхэу дирижёр Гергиев Валерий, уэрджы ак Іуэ Нетребкэ Аннэ сымэ хуэдэхэр олимп спортым и мурад нэхъ къабзэхэр ягъэпудащ, спортсменхэр, абыхэм паралимпийцхэри яхэту, зэхьэзэхуэхэм хамыгъэхьэу къагъэнащ. Апхуэдэ зэхэгъэжыныгъэм и зэран къекІаш Европэм и Советым хиубыдэ къэралхэм шеджэ урысей студентхэми. Мыбдеж ди бийхэм, езэш ямыщ эу Урысейм пцІы къытезылъхьэхэм, дэ яжетІэ хъунущ тхыдэм и дерсхэр зэращыгъупщэжам къыдэкІуэу, абыхэм напи цІыхугъи зэрамыІэр, «лъы къабзэу зы ткіуэпси зэращіэмытыр»

Дэ Урысейр къызэрымылэнджэнум шэч къытетхьэркъым. Путин В. В. зэрыжиlащи, «Урысейм и цlыхубэм я ерыщыгъэмрэ бэшэчагъымрэ хэкур зэман нэхъ хьэлъэ дыдэхэм гъэунэхуныгъэ инхэм къыхашащ»

Мы лъэхъэнэми Урысейр нэхъ быдэу псыхьауэ къыхэкІынущ икІи мамырыгъэм, жылагъуэ зэгурыІуэныгъэм, ефІэкІуэны-

гъэм я гъуэгум тету адэкІи зиужьынущ. Илъэс 15 лъандэрэ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и цІыхум, гражданиным и хуитыныгъэхэмрэ

щхьэхуитыныгъэхэмрэ я хъумак уэщ 2022 гъэм и мэкъуауэгъуэм илъэс 15 ирокъу ЦІыхум и хуитыныгъэхэмкІэ уполномоченнэу Къэбэрдей-Балъкъэр Рес-

публикэм щыІэм и ІуэхущІапІэр къызэрызэрагъэпэщрэ. Я хуитыныгъэхэр къызэрызэпаудым теухуа тхьэусыхафэхэм кІэ а зэманым къриубыдэу Уполномоченнэм зыкъыхуагъэзащ цІыху 12000-м щІигъум. Тхьэусыхафэхэр нэхъыбэу зытеухуар лэжьыгъэмкіэ законодательствэм и мардэхэр, лэжьыгъэмкіэ хуитыныгъэхэр, псэупіэмкіэ хуитыныгъэхэр, узыншагъэр хъу мэнымрэ медицинэ дэlэпыкъуныгъэмкlэ хуитыныгъэхэр зэрамыгъэзащІэрщ, зи ныбжьыр хэкІуэтахэмрэ ныкъуэдыкъуэхэмрэ, апхуэдэў нэгъуэщі хэкухэм къиіэпхъукіыжахэм я хуитыныгъэхэм къащхьэщыжынырщ.

ЦІыхухэр апхуэдэу иджыри иротхьэусыхэ къулыкъущІэхэмрэ хабзэхъумэ органхэмрэ къащтэ процессуальнэ унафэхэм, уголовнэ, граждан ІуэхухэмкІэ судхэм къащта унафэхэм, следствиемрэ дознаниемкІэ органхэм уголовнэ Іуэхухэр щызэхагъэкІкІэ, хабзэншагъэхэм ятеухуа тхьэусыхафэхэм щыхэплъэкІэ законым щыгъзува піалъэхэр къызэрызэпаудым, хабзэм

къемызэгъыу цІыху щхьэхуэхэр уголовнэ жэуапым зэрырашаліэм, ягъэтіысахэр щаіыгъ щіыпіэхэм ціыхум и хуитыныгъэхэр къызэрыщызэпаудым. КъытІэрыхьа тхьэусыхафэхэмрэ адрей гхыгъэхэмрэ ящыщ куэдыр щыхьэт тохъўэ ди цІыхухэм, псом хуэмыдэу нэхъыжьхэр - пенсионерхэр, ныкъуэдыкъуэхэр, бын куэд зиІэ унагъуэхэр псэуныгъэ и лъэныкъуэкІэ гугъу зэрехьым. Пенсэхэм зэрыхагъахъуэр нэрылъагъуу къыкіэроху уасэхэм зэрыхэхъуэм. Лэжьакіуэхэр, псом хуэмыдэу бюджет іэнатіэм щыІэхэр, иротхьэусыхэ я улахуэхэр зэрыціыкіум. Псэупіэ зрагын хуейуэ ятхауэ щытахэм я бжыгъэм хэщІыркъым, сыту жыпіэмэ, ипэжыпіэкіэ къапщтэмэ, социальнэ псэупіэхэр

Уполномоченнэмрэ абы и ІуэхущІапІэ мыиным щылажьэхэмрэ зэпымыууэ я нэІэ трагъэтщ республикэм щыпсэухэм я конституцэ, социальнэ хуитыныгъэхэр хъума зэрыхъум. Абы и лъэныкъ́уэкІэ нэхъ узыте́гузэвыхьыну щыІэ Іуэхухэм щыхоплъэ Уполномоченнэм и деж щыІэ Эксперт советым и зэІущІэхэм. Советым хэтщ нэхъ пщіэшхуэ зиіэ жылагъуэ, къэрал лэжьакіуэхэр, еджагъэшхуэхэр, юристхэр икіи абыхэм къэрал, муниципальнэ органхэм, адрей ІэнатІэхэм я гулъытэр хуаунэтІ Цыхум и хуитыныгъэхэр хъумэным нэхъ тегушхуауэ елэжьын зэрыхуейм.

Къалэн нэхъыщхьэ дыдэр пхыгъэкІыным и лъэныкъуэкІэ Уполномоченнэм тегушхуауэ къегъэсэбэп абы и жылагъуэ дэІэпыкъуэгъухэу къалэ округхэмрэ муниципальнэ районхэмрэ щы́Іэхэ́р.

Уполномоченнэр хэтщ республикэм и Іэтащхьэм, Правигельствэм я деж щыІэ коллегиальнэ чэнджэщэгъу органхэм я нэхъыбэм икІи КъБР-м и Парламентым и зэlущІэхэм зэпымыууэ щІэсщ. Абыхэм къыщымынэу, Уполномоченнэм законхэр къыдэгъэкІынымкІэ жэрдэмхэр къыхилъхьэну хуитыныгъэ иІэщ икІи щІэуэ зыхэплъэну законопроектхэр Парламентым къыщыхалъхьэным ипэ къихуэу абы къыхуагъэхь, къызэрыщы-

ЦІыхухэм я хуитыныгъэхэр зэтегъэувэжынымкіэ Уполномоченнэр ядолажьэ къэрал властым и ІэнатІэхэм, жылагъуэ, хабзэхъумэ, дин зэгухьэныгъэхэм. Къэгъэлъэгъуапхъэщ ціыхум и хуитыныгъэхэр республикэм щыхъумэнымкіэ Уполномоченнэм щіэгъэхуэбжьауэ иригъэкіуэкі лэжьыгъэр властым пэщіэувэным зэрыхуэмыгъэзар, ар ціыхум и хуитыныгъэхэр къызэпызыуд къулыкъущІэу зи тетыгъуэхэм ебэныным зэрыхуэунэтіар.

Уполномоченнэм тек! имы!эу егъэзащ!э ц!ыхум и хуитыныгъэхэр хъумэнымкІэ мурад нэхъыщхьэр: ціыху пыухыкіам и хуитыныгъэхэр хъумэным къыщымынэу, мыхъумыщ агъэхэм хэкіыпіэхэри убзыхуныр икіи къэкіуэну зэманым адрей цІыхухэри абыхэм ящыхъумэныр. Мыбдеж Уполномоченнэр апхуэдэу щыхущокъу ЦІыхум и хуитыныгъэхэмкіэ псоми яхуэгъэза декларацэм щыгъэува дунейпсо мардэхэр текі имыізу ъэзэшІэным.

Уполномоченнэм и лэжьыгъэр тэмэму къилъытащ ЦІыхум и хуитыныгъэхэмкІэ уполномоченнэу Урысей Федерацэм щыІэ Москальковэ Т.Н. Къапштэмэ, абы къитхаш:

«Нобэ шэч лъэпкъ къытедмыхьэжу жытІэ хъунущ ЦІыхум и хуитыныгъэхэмкІэ уполномоченнэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм и ГуэхущІапІэр зэрызэтеувар икІи абы цІыхухэр зэрыхуэныкъуэр.

Хуитыныгъэхэм къащхьэщыжынымкІэ къэрал ІуэхущІапІэ съызэгъэпэщыным икІи абы зегъэужьыным фэ хэфщіыхьа пэжьыгъэм, цІыхум и хуитыныгъэхэмрэ щхьэхуитыныгъэхэмрэ къащхьэщыжыным хуэгъэзауэ емызэшыжу евгъэкіуэкі лэжьыгъэм пщІэшхуэ хуэфащэ́щ.

ЦІыхум и хуитыныгъэхэмкіэ уполномоченнэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыгэм и гуэхущгаптэм и лэжьактуэхэр цІыхум и хуитыныгъэхэм къащхьэщыжыным пыщІа Іуэхум жэуаплыныгъэ яхэлъу зэрыбгъэдыхьэм икІи Іуэху нэхъ гугъу дыдэхэри дэгъэкіынымкіэ хэкіыпіэ тэмэмхэр къызэрагъуэтыфым и фІыщІэкІэ абыхэм мыхьэнэшхуэ зиІэ къалэнхэр дагъэкіын яхузэфіокі»

Коронавирус уз зэрыц алэм и зэманым цІыхум и хуитыныгъэхэм къащхьэщыжыныр

Пандемием щыпэщіэта лъэхъэнэм къэрал, муниципальнэ органхэм, жылагъуэ, дин зэгухьэныгъэхэм зэкъуэтыныгъэрэ раждан жэуаплыныгъэрэ зэрахэлъыр къагъэлъэгъуащ Республикэм и Іэтащхьэ Кіуэкіуэ К. В. и пашэу КъБР-м

къыщызэрагъэпэщауэ щытащ уз зэрыціалэм пэщіэтынымкіэ оперативнэ штаб. Шіыналъэм и медицинэ Іуэхущіапіэхэм я зэфіэкіыр и лъабжьэу къызэіуахащ зэуэ ціыху 1500-м нэблагъэм шеІэзэфыну госпиталу 8. Оперативнэ штабым зэрыхэтым къыхэкІыу Уполномоченнэм къалэн нэхъыщхьэ дыдэу зыхуигъэувыжащ цІыхухэм я узыншагъэр хъумэнымкіэ къэрал, жылагъуэ, дин зэгухьэныгъэхэм, медицинэ ІуэхущІапІэхэм, медицинэ лэжьакіуэхэм ядэІэпыкъуныр, коронавирусым ебэныныр я тегъэщlапlэу цlыхухэм я хуитыныгъэхэр къыщызэпауд къэмыгъэхъуныр.

Мыпхуэдэ къэхъуащ. Хъарзынэ дыдэу къэтлъытэ еджапіэ хэм ящыщ зым егъэджакіуэхэмрэ щіэныгъэ лэжьакіуэхэмрэ къыщыхатхыкІри, псоми Іэ щІрагъэдзыжащ ягъэува піалъэм къриубыдэу уз зэрыцІалэм щызыхъумэ вакцинэр зыхезымыгъэлъхьахэр ахъшэ пэмыкіуэу зыгъэпсэхуакіуэ зэрагъэкіуэнум теухуауэ. Апхуэдэ мыхъумыщіагъэм зэгуигъэпри, егъэджакіуэхэмрэ профессорхэмрэ Уполномоченнэм къыхуэтхьэусыхащ. Дэ Іуэхум дыхыхьа иужькіэщ а Іуэхущіапіэм къыщыдагъэкІа унафэ мыхъумыщІэр щакъутэжар. Апхуэдэ хабзэншагъэ ирашіэкіаш ди телевиденэм и каналхэм яшыш зым и журналистхэми.

Пэжыр жыт энщи, сымаджэ хъуахэр и зэманым стационархэм зэрыщІамыгъэгъуалъхьэм, абыхэм зыхуеину хущхъуэхэр зэрамыгъуэтым е медицинэм и лэжьакІуэхэм я гулъытэншагъэм теухуа тхьэусыхафэхэр шыlакъым. Сымалжэр шыпсэу щІыпІэм нэхъ пэгъунэгъу сымаджэщым ирагъэкІыу нэгъуэщІ госпиталь пыухыкіам щіагъэгъуэлъхьэну къэлъэіуахэр щыі́іэщ. Апхуэдэ Іуэхухэр псынщІэу дагъэкІащ, сыту жыпіэмэ узыншагъэр хъумэнымкІэ министрымрэ абы и къуэдзэхэмрэ гулъытэ яхэлъу ди лъэјухэм. тхыгъэхэм бгъэдыхьаш.

Властымрэ управленэмрэ я къэрал, муниципальнэ органхэм, властым и федеральнэ органхэм я щІыналъэ органхэм ящІыгъуу Уполномоченнэмрэ абы и аппаратым и лэжьакіуэхэмрэ адэкіи ціыхум и хуитыныгъэхэр къызэгъэпэщыным егугъуащ икји пандемиер къызэнэкјыным пышјауэ къаштэ унафэхэр хэlущlыlу зэращlыным хущlэкъуащ. Уполномоченнэр республикэм и ціыхубэ хъыбарегъащіэ іуэхущіапіэхэм къыщыщыпсалъэм къытригъэзэжурэ жиlащ а зэман хьэлъэм цІыхум, гражданиным и хуитыныгьэ нэхъыщхьэхэр къызэпауду зыми зэрыхуамыдэнур, пандемием пыщІа гугъуехьхэм дэтхэнэри зэхэщІыкІ хэлъу бгъэдыхьэн зэрыхуейр. Уполномоченнэм хэlущlыlу ищlащ Москва областым и губернаторым 2020 гъэм дыгъэгъазэм и 25-м къищта унафэ №49-м и 5-нэ пунктым и 3-нэ пункт къуэдзэр конституцэ мардэхэм къызэрезэгъыр къызэрипщытам теухуауэ Урысей Федерацэм и Конституцэ Судым къыдигъэкla унафэр зэрытэмэмыр икlи КОВИД-19 уз шынагъуэр къызэтегъзувы эным хузунэт а мардэ пыухык ахэр къызэрымыкіуэ щытыкіэхэр къызэтегъзувыіэным зэрыхузу нэтІар. Апхуэ́дэ унафэр зэман кіэщіым тещіыхьауэ щыта́щ хафэхэмрэ ятеухуа информацэ́р щызэху́ахьэ́скіэ, хуей щы-икіи апхуэдэ мардэ пыухыкіахэр къащтэ зэрыхъунур феде- хъум деж, гъэзэщіакіуэ властым и щіыналъэ органхэр,

ральнэ законодательствэм щыщІэгъэбыдащ. ЦІыхум и хуитыныгъэхэм къащхьэщыжынымкІэ дунейпсо зэгухьэныгъэхэри щыхьэт техъуащ пандемием и шынагъуэм пэшІэтыныр дэтхэнэ къэралми и къалэн нэхъыщхьэ дыдэхэм зэращыщым. ауэ апхуэдэ шынагъуэр блэк а нэужь ц ыхум и хуитыныгъэхэр зыгъэмащІэ мардэхэр якъутэжын зэрыхуейм. Къэбэрдей Балъкъэр Республикэм цІыхум, гражданиным и хуитыныгъэхэмрэ щхьэхуитыныгъэхэмрэ пандемием и зэманым къызэрыщызэрагъэпэщам и гугъу пщІымэ, егъэлеяуэ апхуэдэ хуитыныгъэхэр щагъэмэщІа е къыщызэпауда 2021 гъэм къэхъуа-

Тхьэусыхафэхэм елэжьыныр. ЦІыхухэм яхуэзэныр. Статистикэр, ціыхухэм я лъэіухэмрэ тхьэусыхафэхэмрэ нэхъ зытеухуар, цІыхум, гражданиным и хуитыныгъэхэмрэ щхьэхуитыныгъэхэмрэ къызэрызэпаудам къыхэкІыу къащта унафэхэр

Республикэм и ціыхухэм я хуитыныг ьэхэр хъумэным ехьэліа Іуэху нэхъ гугъухэр убзыхунымкіэ Уполномоченнэм и тегъэщіа-піэ нэхъыщхьэ дыдэхэм ящыщщ ціыхухэм къагъэхь тхыгъэхэм къыщыгъэлъэгъуахэр.

2021 гъэм тхьэусыхафэу, къинэмыщІ тхыгъэу Уполномочен нэм къыхуагъэхьхэр процент 22-кlэ нэхъыбэ хъуащ икlи абыхэм я бжыгъэр 298-м нэсащ (2020 гъэм - 245-рэ). А тхыгъэхэм ящыщу 235-р куууэ зэпкърыхын хуейуэ къэтлъытащ. Адрей тхыгъэхэр дэ яхуедгъэхьащ абыхэм къыща эта Гуэхухэр зи компентенцэм хиубыдэу къэрал органхэм, щІыпІэ унафэр зезыгъакІуэ органхэм е абыхэм щылажьэ къулыкъущІэхэм. Тхьэусыхафэхэм ящыщу тхауэ 175-р къытІэрыхьащ, адрей 125-р цІыхухэм дащыхуэза зэІущІэхэм къыщаІэтащ. Къэгъэлъэгъуапхъэщ зэјущјэхэм къыщајэт тхьэусыхафэхэр хуэдищкіэ нэхъыбэ зэрыхъуар икІи абы къегъэлъагъуэ апхуэдэ зэІущІэхэр нэхъ дегугъуу икІи нэхъ щІэх-щІэхыурэ едгъэкІуэкІыу зэрыхуежьар, абыхэм щІыналъэ администрацэхэм я Іэтащхьэхэр, муниципальнэ щІыналъэхэм я прокурорхэр къызэрырихьэлІэр

хэхауэ сэбэп зэрыхъур. Къапщтэмэ, нэгъабэ и шыщхьэуlум Прохладнэ къалэ окру гым, Прохладнэ муниципальнэ районым я щІыналъэ администрацэхэм я Іэтащхьэхэр, Урысейм и ФСИН-м и Управленэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм, Прохладнэ къалэм и прокуратурэм, Прохладнэ районым и прокуратурэм я ліыкіуэхэр къызрихьэліа зэіущіэ Уполномоченнэм Прохладнэ

къалэм шригъэкіуэкіащ. Абы щІэса къалэдэсхэм къаІэтащ къалэухуэ, санитар мардэхэр, псэупІэ-коммунальнэ хозяйствэм и ІэнатІэм пыщІа мардэхэр, пенсэм ехьэліа хуитыныгъэхэр, ягъэтіысахэм ящыщу судым и унафэкІэ ФСИН-м и Управленэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыгэм и Гуэхущгаптэм тезырхэр щрагъэпшынхэм

я хуитыныгъэхэр къызэрызэпаудым теухуа Іуэхухэр. Зэlущ!эм апхуэдэу щыхэплъащ къуажэдэсхэм ящыщ зым езым и щапіэм джэдкъаз фермэ зэрырищіыхьам къыхэкіыу санитар мардэхэр къызэрызэпиудам икіи а хьэблэм дэсхэм я узыншагъэм ар зэран зэрыхуэхъум теухуауэ Алътуд къуажэм щыщ гупым къатхам. Мы Іуэхум теухуауэ районым и администрацэм. Роспотребнадзорым и Управленэу КъБР-м щыІэм къащта унафэхэр а фермэр щхьэзыф эф у зыухуам къридзакъым, унафэ пыухык а зыщ ыфынур судыр арати, район администрацэм къиlэта граждан Іуэхум хэплъэныр къэрал кіуэці Іуэхухэмкіэ Іэнатіэу Прохладнэ районым щыіэм следствиемкіз и къудамом и зоманым зопкърихакъым.

Уполномоченнэр ціыхухэм щахуэзэ зэіущіэхэм ящыщ зым тыщаІэтащ Урысей Федерацэм и Пенсэ фондым и къудамэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм Медико-социальнэ экспертизэмкіэ и бюром и лэжьакіуэхэм ныкъуэдыкъуагъэхэр щаубзыхукІэ цІыхум и хуитыныгъэхэр къыщызэпауд къызэры хъур икІи абы и зэранкІэ хабзэм къемызэгъыу цІыхухэм я пенсэм зэрыкІэрагъэхур.

Прохладнэм щыпсэу цІыхубз хэкІуэтам къитхащ къалэм и коммунальнэ ІуэхущІапІэр илъэс зыбжанэ лъандэрэ Іуэхум егугъуу зэрыбгъэдэмытыр, псы жапІэхэр зэримыгъэкъабзэр. абы и зэранкіэ уэлбанэшхуэхэм деж пщіантіэм псыдзэ къызэрыдэуэр. Прохладнэ къалэ округым и щІыналъэ администрацэм и Іэщіагъэліхэри къраджэри лэжьыпхъэу щыіэ

псори яубзыхуну хуагъэуващ. Апхуэдэ дыдэу унафэ пыухык ахэр законым щыубзыхуа мар-дэхэм тету къащтащ адрей тхьэусыхафэ псори дэгъэк ыным хуэгъэзауэ. Абыхэм къадэкlуэу Уполномоченнэр Тезырхэр егъэпшынынымкlэ Урысейм и федеральнэ къулыкъущlапlэм и Управленэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щы эм и унафэщіхэм ящіыгъуу кіуащ Прохладнэ районым хиубыдэ Со-ветскэ посёлкэм икіи ягьэтіысахэм тезырхэр щрагъэпшын Іуэхущіапізу абы къыщыззіуахам еплъащ, суд унафэкіз абы

цаГыгъ цІыхухэми яхуэзащ. ЯгъэтІысахэм я псэукІэм, лэжьыгъэкІэ къызэрызэрагъэпэ шым теухуауэ къыхалъхьахэм иужькіэ щхьэхуэу дытепсэлъыхьыжри, Іўэхущіапіэм щыіэ ныкъусаныгъэхэр къызэнэкіыным кІэ лэжьыпхъэхэр, ахэр зыхуэгъэза Іуэхущіапіэхэмрэ къулы къущ охомро дгъобелджылащ ик и хохауо дотхоно зы къалонри зэф агъэк ыну зыбгъэдэх уэхэм ягурыдгъэ уащ. Апхуэдэу Уполномоченнэм суд унафэкіэ тезырхэр зэрагъэпшынхэм щахуэзам къа от къзнача в къзнача и къзна и къзнача и къзна и

Шэрэдж районым щыпсэухэм Уполномоченнэр щахуэзам абыхэм къыхалъхьащ фІы дыдэу курыт еджапІэхэр къэзыухахэм я еджэным адэкіи пащэу, къэралым и вузхэм пщіэншэу щІэныгъэ нэхъыщхьэ щызрагъэгъуэтынымкІэ Урысей Феде рацэм и Конституцэм и 43-нэ статьям къарит хуитыныгъэхэр дэгъэкіыным. Зэіущіэм кърихьэліахэм ящыщу тіў къэлъэіуаш лэжьапІэ увынымкІэ дэІэпыкъуну, апхуэдэу мылъкукІэ зыщІа гъэкъуэну.

Бабыгуент къуажэм щыщ цІыхубзыр тепсэлъыхьащ абы и пхъурылъху хъыджэбз ціыкіум курыт еджапіэр фіы дыдэу къызэриухам, олимпиадэ куэдым зэрыхэтам икіи абыхэм зэ рыщытекІуам, Бэрбэч Хь. М. и цІэр зезыхьэ Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетым и юридическэ факультетым щІэтІысхьэну зэрыщІэхъуэпсым. Ауэ абы университетым къыщыжрајащ 2021 - 2022 гъэ еджэгъуэм бюджет ахъшэкіэ ирагъэджэну зыри къызэрамыщтэнур, юридическэ факультетым пхыкі псоми зэрырагъаджэм папщіэ ахъшэ зэрыіахынур. Мы унагъуэм апхуэдэ зэфіэкі бгъэдэлъкъым, я сабийр нэгъуэщі къало еджакіуэ ягъэкіуэнуи яхузэфіэкіынукъым.

А псоми къыхэкіыу Уполномоченнэм лъэіукіэ зыкъыхуагъэ защ зэфІэкІышхуэ зыбгъэдэлъ, ауэ мылъкукІэ хуэмыщІ́а унагъуэхэм ящыщ щІалэхэмрэ хъыджэбзхэмрэ пщІэншэу щІэныгъэ нэхъыщхьэ зрагъэгъуэтынымкіэ яіэ хуитыныгъэхэр дэ

гъэкІыным хуэгъэзауэ хэкІыпІэ гуэр къигъуэтыну Зэрэгъыж къуажэм щыщ цІыхубзым къыхигъэщхьэхукІащ къуажэм хэхъуэ гуэр къыщилэжьыфын ІэнатІэ зэрыщимы гъўэтыр. Абы Налшыке нэгъуэщі щіыпіэ щылэжьэн хузэфіэкіынукъым, сыту жыпіэмэ и къуэрылъху-пхъурылъху ціыкіухэр езым и закъуэ епІыж. Щыпсэў унэр куэд щІаўэ кхъахэщи, ўна-щхьэм псы къыпхокі. Район администрацэр абы зэман-зэманкіэрэ шхынкіэ къыдоіэпыкъу, сом 5000 - 10000 хуэдизкіэ зыкъыщІегъакъуэ. Ауэ унащхьэр зэригъэпэщыжын папщІэ

Мы тхьэусыхафэм ипкъ иткіэ ялэжьхэм хэхауэ дыкіэльоплъ ЦІыхубзым лэжьапіэ Іэнатіэ къыхуагъуэтащ, къуажэдэсхэм я псэупіэр егъэфіэкіуэнымкіэ программэм хагъэхьащ.

ахъшэ хүзэш эгъэү үэркъым.

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Жылагъуэ кІэлъыплъа кІуэ комиссэм хэтхэм, республикэм и прокуратурэм, Урысейм Тезырхэр егъэпшынынымкІэ и федеральнэ къулыкъушІапІэм и Управленэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэ МВД-м я лэжьакІуэхэм ящіыгъуу Уполномоченнэмрэ абы и аппаратым и лэжьакІуэхэмрэ блэкІа илъэсым 22-рэ щыІащ хабзэншагъэ ялэжьауэ къалъытэу зи Іуэхухэр зэхагъэкІхэр щаІыгъ ІуэхущІапІэхэм. тезырхэр щрагъэпшын колониехэм, Урысейм Тезырхэр егъэ пшынынымкІэ и федеральнэ къулыкъущІапІэм и Управленэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм и Центр щхьэхуэм Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэ МВД-м и щІыналъэ органхэм хабзэншагъэ зылэжьахор палъэкіэ шаыгъ шы піэхэм икіи абыхэм я лэжьэкіэр къапщытащ, ягъэтіысахэм ящыщу цІыху 75-м яхуэзащ.

Halyэ къэхъуащ суд унафэкlэ тралъхьа тезырыр зрагъэпшынхэм я псэукіэр, абыхэм хуащіэ медицинэ іуэхутхьэбзэхэр нэгъэсауэ тэмэму зэрыщымытыр. Алхуэдэу тхьэусыхафэхэр шы эш следствиемрэ дознаниемк эрганхэм я лэжьэк эм, уголовнэ, граждан ІуэхухэмкІэ къащтэ суд унафэхэр мытэмэму къызэралъытэм, хабзэхъумэ органхэм уголовнэ Іуэхухэр зэхэгъэкІыныр кІыхьлІыхь зэращІым, хабзэм къемызэгъыу уголовнэ жэvапым зэрырашал/эм. социальнэ, лэжьыгъэ, пенсэ псэупіэ Іуэхухэмкіэ ціыхухэм яіэ хуитыныгъэхэр къызэрызэпаудым теухуауэ.

Уполномоченнэм зэхигъэкІыну къищта Іуэхухэмрэ тхьэусы

гъэ Іэпыкъуащ, апхуэдэу зэпкърах Іуэхухэр нэхъ зэгъэщ Іыл Іауэ щыт Іэнат Іэхэм кІуащ. Уполномоченнэмрэ зыхуэфащэ органхэмрэ апхуэдэу зэгурыlуэу зэрызэдэлажьэм и фіыщіэкіэ ціыхум и хуитыныгъэхэм къащхьэщыжынымкіэ къзув къалэнхэр нэхъ нэгъэсауэ дагъэк хъуащ.

Тхыгъэ пыухык ахэм хэплъэнымк із зыхуэфащэ Іэнат ізхэр зыдигъэ і эполномоченнэм хузэф эк ащ зи хуитыныг эхэр къызэпаудахэм ящыщу ціыху 24-м ядэіэпыкъун икіи абыхэм ящыщу 10-м фіыщіэ пса

лъэхэр зэрыт тхыгъэхэр къагъэхьащ. Мыпхуэдэ щапхъэ къэтхьынщ. 2021 гъэм и мазаем Уполно-моченнэм къыІэрыхьащ илъэс 12 телъу ягъэтІысауэ Урысейм Гезырхэр егъэпшынынымкІэ и федеральнэ къулыкъущІапІэм и Управленэу Мордовие Республикэм и ИК-13-м щаlыгъ хъыджэбзымрэ Налшык щыпсэу абы и анэмрэ къабгъэдэк тхыгъэр. Адэ-анэр зэрымыузыншэжым, жьы зэрыхъуам, мылъкуи зэрабгъэдэмылъым къыхэкlыу тутнакъэщым ис я пхъум кІэлъыкІуэфыртэкъым икІи абы къыхэкІыу къэлъаІуэрт тралъхьа тезырыр ди щІыналъэм нэхъ пэгъунэгъу Іуэхущіапіэхэм ящыщ зым щрагъэпшынынымкіэ дэіэпыкъуну.

Абы теухуа тхыгъэ игъэхьэзырри, Кавказ Ищхъэрэ федеральнэ округым ягъэтІысахэр щаІыгъ и ІуэхущІапІэхэм ящыщ зым хъыджэбзыр къагъэкіуэжыну щіэлъэіуу Уполномоченнэм зыхуигъэзащ Урысейм Тезырхэр егъэпшынынымкІэ и федеральнэ къулыкъущІапІэм и унафэщІым. А тхыгъэм зэрыхэплъам ипкъ иткіз унафэ ящіащ тралъхьа тезырыр адэкіз щипшынын папщіз ягъэтіысар Урысейм Тезырхэр егъэпшынынымкіз и федеральнэ къулыкъущІапІэм и Управленэу Ставрополь крайм щыІэм и колоние №7-м къашэжыну. Апхуэдэ дэІэпыкъуныгъэм папщіэ адэ-анэм къагъэхьа фіыщіэ тхыгъэм итщ: «Дэ илъэсит і лъандэрэ ди быныр тлъэгъуатэкъым. Абы дяпэк і нэхъ щ і эх-щ і эхы урэ дык і эльык і укъы зэрыдэ і эпыкъуам папщ і эфіьщ і эпхудощ і !».

Мыпхуэдэ нэгъуэщ щапхъи къэтхьынщ. Тезырхэр егъэпшынынымкІэ федеральнэ къулыкъущІапІэм и Управленэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыlэм и лэжьакlуэхэм лей кlэлъызэрахьэу къалъытэри, СИЗО №1-м щаlыгъхэм ящыщу цІыху 57-м 2021 гъэм шыщхьэуІум и 12-м шхэн щагъэтащ. Абы ехьэл ауэ Уполномоченнэмрэ республикэм и прокуратурэм и лэжьакіуэхэмрэ зэщіыгъуў къапщытащ мы іуэхущіапіэм къулыкъу щызыщІэхэм я лэжьэкІэр законым къызэрезэгъыр, апхуэдэу ягъэтІысахэм къагъэувхэр. КъэпщытакІуэхэр лъэныкъуитІми яхуэзащ икіи ахэр зэгурагъэіуэжащ.

2021 гъэм Уполномоченнэм къыІэрыхьащ хамэ къэралхэм ящыщ зым цІыхум и хуитыныгъэхэм къащхьэщыжынымкІэ и зэгухьэныгъэм къыбгъэдэкІ тхыгъэ. Армение Республикэм цІыхум и хуитыныгъэхэм къащхьэщыжынымкІэ и департаментым и унафэщ Седракян А.С. къэлъэ уащ Урысейм Тезырхэр егъэпшынынымкіэ и федеральнэ къулыкъущіапізу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм и СИЗО №1-м а къэралым щыщу щаІыгъ цІыхум шынагъуэ къытемыгъэхьэным икІи абы зыхуэныкъуэ медицинэ дэІэпыкъуныгъэ етыным теухуауэ. Ягъэтіысар Армением щыіз и благъэхэм телефонкіз щепсалъэм яжриlащ медицинэ дэlэпыкъуныгъэ зэримыгъуэтыр, апхуэдэу и гъащІэм зэрытешыныхьыр.

Тезырхэр егъэпшынынымкІэ федеральнэ къулыкъущІапІэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм, республикэм и прокуратурэм ящІыгъуу а Іуэхур зэрызэхэдгъэкІам къызэригъэлъэгъуамкіэ, зи гугъу тщіы ціыхур полицэм и лэжьакіуэхэм Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и щІыналъэм щаубыдащ Армением хабзэншагъэ щилэжьауэ къилъытэу Ереван къалэм полицэмкіэ и управленэм къызэрилъыхъуэм теухуа тхыгъэм ипкъ иткіэ. Щыіэ хабзэхэм тету ар Армение Республикэм ирагъэшыжын папщІэ зыхуэфащэ документхэр Урысей Федерацэм и генеральнэ прокурорымрэ Армение Республикэм и генеральнэ прокурорымрэ хуагъэхьащ икІи зыхуэфащэ унафэр мыгувэу хьэзыр хъунуш.

Армением кърагъэха тхылъым ипкъ иткІэ полицэм и лэжьакіуэхэм щаубыдам абы дохутырхэр кърагъэплъащ, пкърыт узыфэхэр яубзыхури, СИЗО-м и медицинэ ІэнатІэм и диспан-

сер учётым ягъзуващ. Иджыпсту абы амбулаторэ дэІэпыкъуныгъэ ират. СИЗО-м къыщызэгъэпэщащ «Хабзэншагъэ ялэжьауэ ягъэкъуаншэу е гурыщхъуэ хуащіу яубыдахэр зэраіыгъ щіыкіэм и ІуэхукІэ» Урысей Федерацэм и Законыр гъэзэщІэным и лъэныкъуэкІэ зыхуей псори. СИЗО-м щаІыгъ адрей псоми хуэдэу, зи гугъу тшІы цІыхум иІэш ишхьэкІэ къышыдгъэлъэгъуа Законым щыубзыхуа хуитыныгъэ псори. Ар щалыгъ пэшыр цлыхуиплым

ятещіыхьащи, ягъзува мардэхэм къокі. Кізщіу жыпізмэ, ар и

гъащ Эмрэ и узыншагъэмрэ щ Іытешыныхын щхьэусыгъуэхэр

шыІ эү къэпшытэныгъэм къигъэлъэгъуакъым.

ЦІыхум и хуитыныгъэхэмрэ щхьэхуитыныгъэхэмрэ къа щхьэщыжынымкіэ къыбгъэдэхуэ Іуэхухэм нэхъ тэмэму ехъуліэн папщіэ «Ціыхум и хуитыныгъэхэмкіэ уполномоченнэў Урысей Федерацэм и субъектхэм щыІэхэм я ІуэхукІэ» Федера пьнэ законым и 12-нэ статьям ипкъ иткІэ Уполномоченнэм зыхуэфащэ зэгурыіуэныгъэхэр ярищіыліащ республикэм и прокуратурэм, Урысей Федерацэм Следствиемкіэ и комитетым СледствиемкІэ и Управленэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэ МВД-м, Урысейм Тезырхэр егъэпшынынымкІэ и федеральнэ къулыкъущіапіэм и Управленэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыіэм, Урысейм Суд приставхэмкіэ и федеральнэ къулыкъущіапіэм и Управленэу Къэбэрдей-Балъкъэр Рес-публикэм щыіэм, КъБР-м и Муслъымэнхэм я дин Іуэхущіапіэм, Урыс православнэ члисэм и Пятигорск, Черкесск епархием, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм Лэжьыгъэмкіэ и къэрал инспекцэм, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм Лэжьыгъэмрэ социальнэ дэlэпыкъуныгъэмкlэ и министерствэм, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм Узыншагъэр хъумэнымкіэ и министерствэм, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Жылагъуэ палатэм я унафэшІхэм.

Нэгъабэ къыт Іэрыхьа хъыбархэмрэ тхыгъэхэмрэ зыхуэдэр: 1. Псори зэхэту къытІэрыхьащ тхыгъэ 298-рэ;

абыхэм ящыщу: а) едгъэкіуэкіа зэіущіэхэм къыщыпсэлъахэм къаіэтащ Ivэхvи 123-рэ: б) тхыгъэхэр 175-рэ мэхъу;

абыхэм ящыщу:

в) электрон пощткІэ 3-р къагъэхьащ; г) гупхэм къабгъэдэкlащ тхыгъи 3;

Урысейм Тезырхэр егъэпшынынымкІэ и федеральнэ

къулыкъущіапізм и Управленэу Къзбэрдей-Балъкъэр Рес-публикэм щыізм, Къзбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыіз МВД-м ягъэтіысахэр щаіыгъ я Іуэхущіапіэхэм зэіущіэ 22-рэ щедгъэкіуэкіащ икіи а зэіущіэхэм хиубыдэу ціыху 75-м захуэдгъэзащ. 2. Тхыгъэхэмрэ тхьэусыхафэхэмрэ къыздикla къалэхэр

районхэр:

Налшык къалэм - 163-рэ <u>Б</u>ахъсэн къалэм - 5, Прохладнэ къалэм - 10. Бахъсэн районым - 11, Май районым - 2, Аруан районым - 3, Прохладнэ районым - 22-рэ,

Тэрч районым - 5, Шэджэм районым - 49-рэ, Шэрэдж районым - 7, Іуащхьэмахуэ районым - 1.

Урысей Федерацэм и адрей субъектхэм щыпсэухэм къагъэ хьаш - 20. нэгъуэщІ къэралхэм я цІыхухэм тхьэусыхафэхэр къабгъэдэкІакъым

нэгъуэщĺ къэралхэм я обудсменхэм къабгъэдэкlащ - 1. 3. Зытеухуа и лъэныкъуэк Іэ

суд унафэхэмрэ ахэр зэрамыгъэзащІэмрэ яхуэгъэзахэр **45-рэ мэхъ**у. абыхэм ящыщу:

а) уголовнэ Іуэхухэм - 10 б) граждан Іуэхухэм - 13,

в) административнэ Ivэxvxэм - 6.

г) суд унафэхэр зэрамыгъэзащіэмкіэ - 3, ц́) Іўэхухэм хэплъэныр кІыхьлІыхь зэращіымкіэ - 13.

пе́дствиемрэ дознаниемкІэ органхэм я лэжьэкІэмкІэ (зэрымылажьэмкіэ) 31-рэ, абыхэм ящыщу:

а) уголовнэ Іуэху къызэ уахыну зэрамыдам лъабжьэ зэри-

б) хабзэм къемызэгъыу уголовнэ Іуэху къызэрызэ уахамкіэ икій уголовнэ жэуапым зэрырашэліамкіэ - 12, в) хабзэм къемызэгъыу яубыду тутнакъэщым зэрырадзам-

г) следствиемрэ дознаниемрэ Іуэхухэм хэплъэныр кІыхьліыхь зэращіымкіэ икіи ягъэува піалъэхэр къызэрызэпаудым-

д) уголовнэ Іуэхур зэхэгъэкІыным нэфІ-ней зэрыхалъхьэмкІэ - 2, е) хабзэм къемызэгъ адрей Іуэхухэмкіэ - 5.

ЦІыхим и хиитыныгъэхэмкіэ уполномоченнэу Къзбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм 2021 гъэм иригъэкІуэкІа лэжьыгъэм тецхца доклад

Урысейм Тезырхэр егъэпшынынымкІэ и федеральнэ къулыкъущіапіэм и Управлензу Къзбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм къулыкъу щызыщІэхэм хабзэм къемызэгъыў ялэжьхэмрэ зэфіамыгъэкіыу къанэхэмкіэ - 91-рэ,

абыхэм ящыщу: а) УФСИН-м и Іуэхущіапіэхэм щаіыгъхэм я псэукіэр къызэрызэрагъэпэщыр къызэремызэгъымкІэ - 9, б) ныкъуэдыкъуагъэ зиіэхэр зэратхымкіэ, медицинэ дэіэпыкъуныгъэмкіэ, ягъэтіысахэр хущхъуэхэмрэ медицинэ іэмэ-

псымэхэмкіэ къызэрызэрагъэпэщымкіэ - 20, в) лэжьакІуэхэм хабзэм къемызэгъ Іуэхухэр къызэра гъэсэбэпымкіэ икіи лей зэрызэрахьэмкіэ - 0 г) корреспонденцэр зэрызэблагъэкі щіыкіэмкіэ, УФСИН-м и Іуэхущіапіэхэм я администрацэхэр тхьэусыхафэхэм зэрыхэплъэ щІыкІэмкІэ - 6.

д) нэгъуэші Іуэхухэмкіэ - 11. е) тезырхэр щрагъэпшын нэгъуэщ ІуэхущІапІэхэм гъэкІуэ-

и) нэхъ пасэу тутнакъэщым къигъэкlыжыным хэплъэнымкlэ

, к) Іэнатіэ зэмыліэужьыгъуэхэм я унафэщіхэм зыхуагъэзэнымкіэ лъэіухэр - 21-рэ,

л) шхэн зэрыщагъэтымкІэ хъыбарегъащІэхэр - 10. Суд приставхэм я федеральнэ къулыкъущІапІэм и управле-

нэм и лэжьакіуэхэм ялэжьхэмкіэ (я къалэнхэр зэрамыгъэза-Прокурорхэм я лэжьэкіэмкіэ (я къалэнхэр зэрамыгъэза-

Гъэзэщ ак ју властым и органхэмрэ щ ып јэ унафэ зезыгъакіуэ органхэмрэ я лэжьэкіэмкіэ (зэрымылажьэмкіэ) - 110-рэ, абыхэм яшышу:

а) псэупіэ Іуэхухэмкіэ - 28-рэ. б) медицинэ дэlэпыкъуныгъэмрэ хущхъуэхэмкlэ къызэры-

зэрагъэпэщ щІыкІэмкІэ - 4, в) псэуныгъэм пыщlа lyэхухэмкlэ - 27-рэ, г) пенсэ lyэхухэмкlэ - 8,

д) лэжьыгъэ Іэнатіэхэм ціыхухэм я хуитыныгъэхэр къызэрышызэпаудымкіэ - 11.

е) дин хуитыныгъэхэм я ІуэхукІэ - 0, е) хэхыныгъэхэмкІэ хуитыныгъэхэм я лъэныкъуэкІэ - 0,

и) шІы ІуэхухэмкІэ - 6. к) Урысей Федерацэм и гражданствэ зэгъэгъуэтыным, паспорт къе ыхыным ехьэл а Іуэхухэмк э - 3,

л) нэгъуэщІ ІуэхухэмкІэ - 23-рэ, Къинэмыщ адрей Іуэхухэр, псори - 24-рэ,

абыхэм ящыщу, а) я гъунэгъухэм ятеухуа тхьэусыхафэхэр - 10,

б) къулыкъу зыlыгъ цlыху щхьэхуэхэр зэремыгугъумкlэ (зэрымылажьэмкіэ) - 1,

в) алиментхэр къазэрыlэрымыхьэмкlэ - 3, г) социальнэ, псэупlэ-коммунальнэ lуэхухэр, гугъуехьышхуэ хэхуа ц ыхухэм я Іуэхухэр дэгъэк ынымкіэ, абыхэм я хуитыныгъэхэр зэтегъэувэжынымкіэ зэрадэіэпыкъуам папщіэ Уполномоченнэм къыхуагъэхь фІыщІэ тхыгъэхэр - 10.

ЦІыхухэм хэхыныгъэхэмкіэ я

хуитыныгъэхэр къызэгъэпэщыныр Псори зэрыщыгъуазэщи, зыхригъэхыну икіи езым хихыну иіэ хуитыныгъэр ціыхум бгъэдэлъ политикэ хуитыныгъэ нэхъыщхьэхэм ящыщщ икіи абы іэмал къет къэралыр зехьэным, жылагъуэ Іуэхухэр зегъэкІуэным дэтхэнэри жыджэру хэтынымкіэ. 1948 гъэм Ціыхум и хуитыныгъэхэмкіэ къащта декларацэм, Граждан, политикэ хуитыныгъэхэмк э 1966 гъэм къащта Дунейпсо Хартием къыщыхэгъэщхьэхук ащ демократием и хабээхэр щызек уэ къэралым ягъэува палъэхэм тету хэхыныгъэхэр къыщызэрагъэпэщын, а хэхыныгъэхэм хэтыну дэтхэнэми хуитыныгъэ етын икІи хэхыныгъэхэр пхъэидзэр и лъабжьэу щрагъэкіуэкіын зэрыхуейр.

2021 гъэм и фокlадэм екlуэкlащ Урысей Федерацэм и Федеральнэ Зэхуэсым и Къэрал Думэм и депутатхэмрэ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щІыпІэ унафэр зезыгъакІуэ и органхэм я депутатхэмрэ хэхыныр.

Ахэр гъэхьэзырынымрэ егъэкІуэкІынымрэ жыджэру хэлэжьыхьащ ЦІыхухэм я хуитыныгъэхэмкІэ уполномоченнэр, псом хуэмыдэу езыр Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Хэхакіуэ комиссэм и деж щыіэ жылагъуэ-чэнджэщэгъу сове-

тым и тхьэмадэу зэрыщытым къыхэкІыў. ЦІыхухэм хэхыныгъэхэм я лъэныкъуэкіэ яіэ хуитыныгъэхэр дэгъэкіын, къыкъуэкі мыхъумыщіагъэхэр икіэщіыпіэкіэ гъэзэкіуэжын мурадкіэ хэхыныгъэхэм зыщыхуагъэхьэзыр икіи ахэр щрагъэкіуэкі лъэхъэнэм Уполномоченнэр, абы и аппараяпыщlауэ щытащ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Хэхакlуэ комиссэм, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Жылагъуэ палатэм, мы лэжьыгъэм пыща адрей Іэнатіэхэмрэ Іуэху щіапіэхэмрэ. Хэхауэ а зэманым ди нэіэ ятедгъэтащ зи лъэм тэмэму зримыхьэхэм, ныкъуэдыкъуэхэм, хабзэншагъэхэр ялэжьауэ гурыщхъуэ зэрыхуащіым папщіэ я Іуэхур зэхагъэкІыху ягъэтІысауэ щысхэм хэхыныгъэмкІэ я хуитыныгъэхэр къызэгъэпэщыным, хэхыныгъэхэр щекlуэкl лъэхъэнэм цІыхухэм я узыншагъэм шынагъуэ къытемыгъэхьэным (ахэр зыхуэфащэ медицинэ Іэмэпсымэхэмкіэ, нэкіуіупхъуэхэмкіэ

дезинфекцэ зэращі пкъыгъуэхэмкіэ къызэгъэпэщыным). Хэхыныгъэхэр гъэхьэзырынымрэ ахэр егъэкІуэкІынымрэ япыща Іуэхухэм Уполномоченнэм и деж щы эксперт советым и зэlущlэм 2021 гъэм и мэкъуауэгъуэ мазэм щытепсэлъыхьащ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Хэхакіуэ комиссэм и унафэщіыр, мы лэжьыгъэм пыщіа министерствэхэмрэ ведомствэхэмрэ я ліыкіуэхэр кърихьэліэу. Eкіуэкіа псалъэмакъым ипкъ иткіэ Эксперт советым къищтащ Уполномоченнэм, Хэхакіуэ комиссэм, іуэхур зэгъэщіыліа адрей органхэм яхуэгъэза чэнджэщхэр, мы къыкІэлъыкІуэхэр къыщы

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и цІыхухэр хэхыныгъэхэр зэрекіуэкіыным шыгъуазэ шіыныр:

зи ныбжьыр хэкіуэтахэмрэ зи узыншагъэр зэкіэлъымы-

къихузу къэпшытэныр.

кіуэхэмрэ нэхъ тыншу із яіэтын папщіз пхъзидзэр щекіуэкіыну пэшхэм зыхуеину Іэмэпсымэхэр тэмэму щыгъэувыныр; зи узыншагъэр зэкіэлъымыкіуэхэм яшышу езыхэр шыпсэу щІыпі эхэм Іэ зыща і этыну хуейхэр къыхэтхыкі ынымкі элэжьы

гъэхэр зэтегъэувэныр; хэхыпіэ участкэхэм, іэ щаіэтыну пэшхэм, абыхэм къедза щІыналъэхэм цІыхухэм я шынагъуэншагъэмрэ жылагъуэ хаб-

зэмрэ къышызэгъэпэщыныр; СИЗО-хэм щаіыгъ ціыхухэм апхуэдэу суд унафэкіэ я Іуэхур

зэхэк ыху унэм къыщ эк ыну хуимытхэм хэхыныг ээмк э я хуитыныгъэхэр къызэгъэпэщыныр;

республикэм и щіалэгъуалэр хэхыныгъэхэм къыхэшэным, абыхэм я жыджэрагъыр къэіэтыным яхуэгъэза зэіущіэхэр

егъэкІуэкІыныр: мафіэс къэмыгъэхъунымкіэ хабзэхэм къызэрезэгъыр, зыхуей ІэмэпсымэхэмкІэ, связым и ІэмэпсымэхэмкІэ къызэрызэгъэпэщам теухуауэ хэхып э участкэхэм я щытык эр Іэ Іэтым ипэ

Абыхэм къадэкІуэу видеоконференц связым и Іэмалхэр шыщхьэуІум дыхэтащ хэхыныгъэм къэдгъэсэбэпри, хуаубзыхуа махуэм кІэлъыплъыныгъэмкІэ центрхэм я лэжьы гъэр къызэгъэпэщыным теухуауэ Урысейм и ХэхакІуэ комиссэ нэхъыщхьэм и унафэщ Памфиловэ Э.А. иригъэкіуэкіа семинарым. Фокіадэм дэ дыхэлэжьыхьащ «Хэхыныгъэхэмкіэ хуитыныгъэхэр къызэгъэпэщыныр: урысей, нэгъуэщ къэрал лэжьэкlэр» зэlущlэшхуэм. Ар игъэхьэзыращ икlи иригъэ кІуэкІащ Урысей Федерацэм ЦІыхум и хуитыныгъэхэмкІэ и уполномоченнэм и аппаратым икІи абы хэтащ Урысей Федерацэм и ХэхакІуэ комиссэ нэхъыщхьэм, Урысей Федерацэм и Генеральнэ прокуратурэм, Урысей Федерацэм Къэрал кіуэці ІуэхухэмкІэ и министерствэм я экспертхэр, апхуэдэу нэгъуэщ

къэрал жылагъуэ, лъэпкъ зэгухьэныгъэхэм я лыкіуэхэр. Фокlадэм и 17 - 19-хэм хэхыныгъэхэр щрагъэкlуэкlым Уполномоченнэмрэ абы и аппаратым и лэжьакІуэхэмрэ Іуэхур зэрекіуэкіым щыкіэлъыплъащ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Жылагъуэ палатэм Хэхыныгъэхэм якІэлъыплъы нымкіэ и центрым. Апхуэдэу Уполномоченнэм и аппаратым и лэжьакІуэхэр, Уполномоченнэм и деж щыІэ Эксперт советым хэтхэр. Уполномоченнэм и жылагъуэ дэlэпыкъуэгъухэр хэхыныгъэхэр щекІуэкІ участкэхэм егъэбыдылІауэ щытащ. А псоми къадэкІуэу цІыхухэм хэхыныгъэхэмкІэ я хуитыныгъэхэр къыщызэпауд къэмыгъэхъунымкіэ мыхьэнэшхуэ иіащ икіэщіыпіэкіэ зыхуэфащэ хъыбархэр Уполномоченнэм Іэрыхьэн пап-

шіэ ціыхухэр зыдэпсальэ хъун телефон зэрагьэувам. Хэхыныгъэхэр щекІуэкІым республикэм къыщыхъуакъым хэхыныгъэмкіэ законодательствэмрэ ціыхухэм я хуитыны гъэхэмрэ къыщызэпауда. Хэхыныгъэхэр щагъэхьэзыра икІи ахэр щрагъэкіуэкіа лъэхъэнэм апхуэдэ тхьэусыхафэхэр Уполномоченнэм къыІэрыхьакъым.

Сабий зеиншэхэм, адэ-анэм я жьауэм щІэмытыжу къэна сабийхэм псэупІэмкІэ

яІэ хуитыныгъэхэр къызэгъэпэщыныр Уполномоченнэм зэпымыууэ и нэ!э тригъэтщ сабий зе-иншэхэр, адэ-анэм я жьауэм щ!эмытыжу къэна сабийхэр псэупІэкІэ къызэгъэпэщыным теухуа федеральнэ законодате льствэр зэрагъэзащіэм. Мы Іуэхур дэгъэкіыным хуэунэтіауэ лэжьыгъэ пыухыкlахэр зэфlагъэкlми, ди жагъуэ зэрыхъущи абы и лъэныкъуэк јэ шы ја гугъуехьхэр иджыри къонэж. Уполномоченнэм къы Іэрыхьэ тхьэусыхафэхэм я бжыгъэр нэхъ мащ Іэ

Къапщтэмэ, Кіуэкіуэ В. М. и ціэр зезыхьэ Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал аграрнэ университетым щеджащ сабийуэ зи адэанэр зыфіэкіуэда щіалэ. Нэхъ япэкіэ ар Нартан дэт интернат еджапІэм щапІыжат, псэупІэ иІэтэкъым. Университетыр къиухыху общежитым щіэсати, балигъыпіэ иува щіалэм щыпсэўа пэшыр итыжыну къыхуагъэувыжащ. Лэжьапіэ увыну зэрыхүнэмысам, зыхэпсэүкіыни шыпсэүни зэкіэ зэримыіэм къыхэкіыу абы тхыгъэкіэ Уполномоченнэм зыкъыхуигъэзащ.

Къэгъэлъэгъуапхъэщ и лэжьапІэ Іуэхухэр зэтеувэху университетым и общежитым а щіалэр щіагъэсын папщіэ Уполномоченнэм зэрызыхуигъэзам а еджапІэм и ректор Апажэ А. К. гулъытэ хэлъу зэрыбгъэдыхьар икІи піалъэкіэ гугъу ехь щіалэм зэрызыщ игъэкъуар.

Ди жагъуэ зэрыхъущи, зеиншэу къэна, адэ-анэм я жьауэм щІэмытыж сабийхэм псэупІэ и лъэныкъуэкІэ гугъуехьышхуэ зэрашэчыр къыщыгъэлъэгъуа тхыгъэхэр иджыри щыІэщ икІи абыхэм дызыдэмыІэпыкъуфхэри къахокі.

Сабий зеиншэхэм, адэ-анэм я жьауэм щІэмыту къэна сабийхэм ящыщу псэупіэкіэ къызэрагъэпэщыпхъэу 2021 гъэм щІышылэм и 1-м учётым цІыху 1460-рэ щытащ. Абыхэм ящышу илъэс 18 ныбжым зэрынэсам къыхэкlыу икlэшlыпlэкlэ унэ иратын хуейт 1126-м. Ауэ а илъэсым къриубыдэу псэупІэ зыхухахыфар псори зэхэту цІыху 73-рэщ. Спискэм щІэуэ къыхэхъуахэри къэплъытэмэ, учётым иджы 1428-рэ щытщ икіи абыхэм ящыщу ціыху 1131-м я ныбжьыр илъэс 18-м щхьэдэхащи, къэралым и законодательствэм ипкъ иткІэ ахэр икІэщІыпІэкІэ псэупІэкІэ къызэрагъэпэщын хуейщ.

Уполномоченнэ органхэм сабий зеиншэхэр, адэ-анэм я жьауэм щІэмыту къэна сабийхэр псэупІэкІэ къызэгъэпэщынымкІэ къабгъэдэхуэ къалэнхэр зэрамыгъэзащІэм къыхэкІыу мы Іуэхур гъэзэкІуэжыным хуэгъэзауэ къащтэ суд унафэхэр кІуэтэху нэхъыбэ мэхъу. Къэбгъэлъагъуэмэ, 2022 гъэм щІышылэм и 1-м ирихьэллэу апхуэдэ унафэу Суд приставхэм я федеральнэ къулыкъущіапіэм и Управленэу Къэбэрдей-Балькъэр Республикэм щыІэм и деж 276-рэ ямыгъэзэщІэфауэ щы-зэтрихьащ. Абыхэм яхэтщ 2010 гъэм щегъэжьауэ къащта

Иджыпсту щыІэ щытыкІэр къэплъытэмэ, зи ныбжьыр илъэс 18-м щІигъуахэр икіэщіыпіэкіэ псэупіэкіэ къызэгъэпэщынымкІэ судхэм къащтэ унафэхэр зэрахуэмыгъэзэщІэнур гурыІуэгъуэш. Аращи, зеиншэу къэхъуахэр хуабжьу гугъу йохь екlуэліапіэ зэрамыіэм, фэтэр къызэращтэн ахъшэ къазэрыхуэмылэжьым къыхэкіыу.

Сабий зеиншэхэр, адэ-анэм я жьауэм щІэмытыжу къэна сабийхэр нэгъэсауэ псэупіэкіэ къызэгъэпэща хъун папщіэ, дэ къызэрытлъытэмкіэ, мы Іуэхум федеральнэ Іэнатіэм щыхэплъэу хэкіыпіэ гуэр къамыгъуэту хъунукъым. Зи гугъу тщіы гугъуехьыр Урысей Федерацэм и субъект псоми щы эщ ик и абы и лъэныкъуэкІэ дэ къыхэтлъхьахэр хагъэхьащ цІыхухэм псэупІэ и лъэныкъуэкІэ яІэ хуитыныгъэхэр дэгъэкІыным теухуаўэ ЦІыхум и ху́итыныгъэхэмкІэ уполномоченнэу Урысей Федерацэм щыІэ Москальковэ Т. Н. и унафэм щІэту Урысейм и уполномоченнэхэм 2021 гъэм и бжызкым Москва къалэм щрагъэкlуэкla Зэзыгъэуlу советым и унафэхэм япкъ иткlэ

ЦІыхум куэдрэ къемыуалІэ (орфан) узыфэхэр зыпкърыт сабийхэм къашхьэшыжыныр

Уполномоченнэм и Іуэхущіапіэр къызэрызэрагъэпэщ лъандэрэ дэ къытіэрохьэ узыфэ хьэлъэхэр (орфан узыфэхэр) зыпкърыт сабийхэм я адэ-анэхэм я тхыгъэхэр. Зыхуэфащэ хущхъуэгъуэхэр икъукіэ зэрылъапіэм икіи къазэрыхуэмыщэхум къыхэкІыу ахэр щІолъэІў сабийхэр кърагъэлын папщІэ дэІэпыкъуныгъэ иратыну. Уполномоченнэр мы гугъуехьыр дэгъэ-кlыным илъэс куэдкlэ яужь итащ, къапщтэмэ, абы КъБР-м и Правительствэм, Урысей Федерацэм Узыншагъэр хъумэнымкіэ и министерствэм захуигъэзащ, Уполномоченнэм и жэрдэмкіэ парламент едэlуэныгъэхэр ирагъэкlуэкlащ, мы lуэхур гъэ къэс дгъэхьэзыр докладхэм хэдгъэхьащ. Ар Путин В. В. Урысей Федерацэм и субъектхэм щы э уполномоченнэхэм щахуэзам къаІэта гугъуехь нэхъыщхьэхэм ящыщщ. Президентым а лъэІур зэхищІыкІащ. Къэралым Іуэхуфіхэм я урысейпсо фонд къыщызэрагъэпэщащ, апхуэдэ фондхэр, Къэбэрдей-Балъкъэрри яхэту, субъект куэдым къыщызэІуахащ. 2021 гъэм Уполномоченнэм къыІэрыхьауэ щытащ республи

кэм щыщ хъыджэбз цІыкІум дэІэпыкъуным хуэгъэза лъэІу. Абы пыщауэ къалэн нэхъыщхьэр зэфіигъэкіауэ жиіэну Уполномоченнэм и щхьэ трилъхьэркъым, ауэ ди ерыщагъымрэ егугъуныгъэмри сэбэп зэрыхъуам шэч хэлъкъым. Дэ иджыпсту фІыщіэ хэха худощі іуэхуфіхэм я фондым абы щыгъуэ къыдита дэІэпыкъуныгъэм папщІэ.

ЦІыхум, гражданиным и хуитыныгъэхэмрэ щхьэхуитыныгъэхэмрэ къащхьэщыжыным хуэунэтіауэ Уполномоченнэр хабзэхъумэ органхэмрэ судхэмрэ зэрадэлажьэр

«ЦІыхум и хуитыныгъэхэмкіэ уполномоченнэхэм я Іуэхущіа-піэр зэтеувауэ жыпіэ хъунущ. Абы ціыхубэр хуэныкъуэт. Езыхэм я социальнэ, лэжьыгъэ, псэупІэ, экономикэ, политикэ, къинэмыщі хуитыныгъэхэр хъумэнымкіэ мы Іэнатіэм ціыхухэм дэІэпыкъуныгъэ щагъуэт», - жиІащ Урысей Федерацэм и Президент Путин В. В. Гъэ къэс къэралым и хабзэхъумэ органхэм я коллегиехэм я зэlущlэхэм къыщыщыпсалъэкlэ абы къыхегъэшхьэхүк I ц ыхүм и хүйтыныгъэхэмрэ шхьэхүйтыныгъэхэмрэ къызэгъэпэшыныр а ІэнатІэм и лэжьакІуэхэм я къалэн нэхъышхьэу зэрышытыр икіи а Іуэхур дэкіын папшіэ хабзэм и хъумакІуэхэр Урысей Федерацэм цІыхум и хуитыныгъэхэмкІэ полномоченнэу щыІэхэм быдэу япыщІауэ лэжьэн зэрыхуейр. Трезидентым къигъэува а къалэным ипкъ иткIэ Уполномоченнэм иджыпсту зекіуэ законодательствэмрэ іэнатіэ пыухыкіахэм ярищІыліа зэгурыіуэныгъэхэмрэ тету республикэм и хабзэхъумэ органхэм зэрадэлажьэр ирегъэфlакlyэ. А органхэм я /нафэщІхэр гулъытэ яхэлъу бгъэдохьэ Уполномоченнэм зэрызахуигъазэ Іуэхухэм.

Следствиемрэ дознаниемкІэ органхэм я лэжьыгъэр зэрызэкІэлъымыкІуэм е абыхэм къабгъэдэхуэ къалэнхэр Іэпэдэгъэлэл зэращіым теухуауэ 2021 гъэм Уполномоченнэм тхьэусыхафэ 31-рэ (2020 гъэм - 45-рэ) къыІэрыхьащ. ЦІыхухэм я тхыгъэхэм нэхъыбэу къыхэщыр хабзэм къемызэгъыу уголовнэ жэуапым щрашаліэ е щагъэтіыс къызэрыхъурщ. Апхуэдэ тхыгъэхэр 18, пэублэ следствиер кІыхьлІыхьу зэрырагъэкІуэкІым теухуахэр 3, уголовнэ Іуэхухэр щызэхагъэкіым нэфі-ней зэрыхалъхьам теухуахэр 2, къата лъэјухэм япкъ иткіэ хабзэм тету уголовнэ Іуэху къызэрызэІумыхам теухуахэр 3, хабзэхъумэ органхэм я лэжьакІуэхэм зэхащІыхьа мыхъумыщІагъэхэм ятеухуахэр 5 мэхъу. Уполномоченнэм зыкъыхуэзыгъэзахэм къагъэхьа апхуэдэ тхьэусыхафэхэр законым къызэригъэувым хуэдэу следствиемкІэ органхэм е прокуратурэм и органхэм зэхагъэк|ыпхъэу зэрыщытым къыхэк|ыу а тхыгъэхэр дэ зыхуэфашэ ІэнатІэхэм яхуедгъэхьаш.

ЦІыхухэм къабгъэдэкіыу къытіэрыхьэ тхьэусыхафэхэм, республикэм и прокуратурэмрэ адрей хабзэхъумэ органхэмрэ къат бжыгъэхэм, хъыбархэм нэрылъагъу къыпщащ уголовнэ судыщІэ ІэнатІэм хиубыдэу иджыри мыхъумыщІагъэ куэд къызэрагъэхъур.

Псалъэм папщіэ, уголовнэ суд зэхэгъэкіыныгъэм ипэ къихуэу екіуэкі лэжьыг эхэм япыщіауэ прокуратурэм и органхэм я закъуэ федеральнэ законодательствэм къемызэгъ мыхъумыщіагъзу 22836-рэ (2020 гъэм - 18647-рэ) къыщіагъэщащ икіи ахэр зыіэщіэкіар дознаниемрэ пэублэ зэхэгъэкіыныгъэмрэ я органхэрщ. Следователхэмрэ дознанием и лэжьакіуэхэмрэ хабзэм къемызэгъыу уголовнэ lyэхуу 95-рэ къызэlуахащ. Урысей Федерацэм и Уголовно-процессуальнэ кодексым щыубзыхуа піалъэхэм нэрылъагъуу щірагъэгъуащ уголовнэ Іуэхухэм ящыщу 1033-р щызэхагъэкІым. Абыхэм я нэхъыбапіэр хабзэм зыкіи къемызэгъыу кіыхьліыхь ящіащ. Апхуэдэ мыхъумыщіагъэхэр ягъэзэкіуэжын мурадкіэ прокурорхэм следствиемрэ дознаниемкІэ органхэм я унафэщІхэм Урысей Федерацэм и Уголовно-процессуальнэ кодексым и 37-нэ статьям тету тхыгъэу 2121-рэ хуагъэхьаш икІи абыхэм я пашхьэ хэхауэ Іуэху 540-рэ къыщаіэтащ. А псоми япкъ иткіэ жэуап зэмыліэужьыгъуэхэм ирашэліащ ищхьэкіэ къыщыгъэлъэгъуа ІэнатІэхэм къулыкъу зэмылІэужьыгъуэхэр щызыІыгъ цІыхуу

Урысей Федерацэм СледствиемкІэ и комитетым СледствиемкІэ и управленэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм къыІэрыхьащ хабзэхъумэ органхэм, къэрал властымрэ управленэмрэ я органхэм щылажьэхэм цІыхухэм я хуитыныгъэхэр къызэрызэпаудым теухуауэ къагъэхьа тхьэусыхафэу 346-рэ. Абыхэм ящыщу 60-р хабзэхъумэ органхэм я лэжьакІуэхэр уголовнэ Іуэхухэр зыхуэгъэза цІыхухэм, уголовнэ тезыр тралъхьауэ Урысейм Тезырхэр егъэпшынынымкІэ и федеральнэ къулыкъущІапІэм и Управленэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыіэм и Іуэхущіапіэхэм щаіыгъхэм лей зэрырахым теухуащ. Апхуэдэ тхьэусыхафэхэм я нэхъыбэр полицэм и лэжьак Гуэхэм (258-рэ). Урысейм и ФСИН-м и Управленэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм и лэжьакІуэхэм (19), Суд приставхэм федеральнэ къулыкъущІапІэм и Управлензу Къзбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм (13), Урысейм СледствиемкІэ и комитетым СледствиемкІэ и Управленэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм и лэжьакІуэхэм (2), Урысей Гвардием и Управленэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм и лэжьакіуэхэм (5), Урысейм Шынагъуэншагъэмкіэ и федеральнэ къулыкъущіапіэм и Управленэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыіэм и лэжьакіуэм (1) яхуэгъэзащ. А тхыгъэ псоми

япкъ иткіэ уголовнэ Іуэхуу 25-рэ къызэіуахащ, уголовнэ Іуэху 13-р зэхагъэкіри, судым ягъэхьащ, 1 уголовнэ Іуэхур ягъэкъуаншэр зэрыліам къыхэкіыу зэхуащіыжащ, адрей уголовнэ Іуэхухэр иджыпсту зэхагъэкі.

ЦІыхухэм я хуитыныгъэхэмрэ законкіэ я сэбэп зыхэлъхэмрэ полицэм и лэжьакіуэхэм къызэрызэпаудым теухуа тхьэусыхафэу Къэрал кіуэці Іуэхухэмкіэ министерствэу Къэбэрдей Республикэм щыІэм 544-рэ къыІэрыхьащ (2020 гъэм - 339-рэ). Министерствэм иригъэкІуэкІа къэпщытэныгъэхэм къызэрагъэлъэгъуамкіэ, а тхьэусыхафэхэм ящыщу 115-м лъабжьэ яІэщ. Зы тхьэусыхафэр, полицэм и лэжьакІуэхэм уголовнэ хабзэншагъэ ялэжьауэ къызэрыщыгъэлъэгъуам

къыхэкІыу, следствием и органхэм иратащ. БлэкІа илъэсым республикэм следствиемрэ дознанием и органхэмрэ хабзэм къемызэгъыу уголовнэ жэуапым ціыху 13 ирашаліэри, ахэр судым иратащ. Судым зэхигъэкіащ абыхэм кіэралъхьэ хабзэншагъэхэр зэрылъабжьэншэр икіи къуаншагъэ зэрабгъэдэмылъыр. Уголовнэ Іуэхухэм ящыщу 6-м щыхэплъэм судым нэрылъагъу къищащ а Іуэхухэр щызэхагъэкІым следствиемрэ дознаниемрэ я органхэм цІыхухэм я хуитыныгъэхэмрэ шхьэхуитыныгъэхэмрэ нэрылъагъуу къызэрызэпаудар. Абы къыхэкІыу судым унафэ щхьэхуэкІэ хабзэхъумэ органхэм я унафэщІхэм яхуигъэхьащ апхуэдэ мыхъумы щіагъэхэр адэкіэ къамыгъэхъуным теухуа тхылъхэр.

2021 гъэм республикэм и федеральнэ, зэзыгъэкlуж судхэм уголовнэ lyэхуу 3596-м щыхэплъащ (2020 гъэм - 3372-м). Абыхэм япкъ иткіэ ціыху 3312-м щіагъэкъуаншэ хабзэншагъэхэр ябгъэдэлъу къалъытэри, законкіэ ятехуэ уголовнэ жэуапым ирашэліащ, ціыху 625-р, уголовнэ іуэхухэр щхьэусыгъуэ зэмылі эужьыг руэхэм япкъ иткі э зэхуащі ыжри, хей ямыщі ами, къаутІыпщыжащ, цІыху 13-м кІэралъхьэ мыхъумыщІагъэхэр якІэрымылъу судым къилъытэри, къиутІыпщыжащ.

Уполномоченнэм къы Іэрыхьа тхыгъэ 45-м хиубыдэу ц Іыхухэр къелъэlуащ езыхэми я lуэху еплъыкlэр къэлъытауэ уголовнэ, граждан, административнэ Іуэхухэр зэпкърахынымкіэ, процессуальнэ, къинэмыщі документхэм я копиехэр судым къыіахыжынымкіэ ядэіэпыкъуну. Апхуэдэу тхьэусыхафэм къыщыгъэлъэгъуат судхэм я унафэмкіэ ціыхухэр зэрымыарэзыр.

А тхыгъэхэр къызыбгъэдэк а псоми Уполномоченнэр, езым и унафэм къызэрыриубыдэм тету хэплъэри, зыхуэфащэ чэнджэшхэр яриташ.

Шапхъэ щхьэхүэхэм къызэрагъэлъагъуэмкlэ, хабзэхъумэ органхэм езыхэм къабгъэдэхүэ къалэнхэр зэрагъэзащІэм и лъэныкъуэкІэ ехъулІэныгъэ пыухыкІахэри щыІэщ. Ауэ, итІани, цІыхум и хуитыныгъэхэмрэ щхьэхуитыныгъэхэмрэ хъумэнымкіэ а Іэнатіэм зыхуэфащэ Іуэху псори щызэфіагъэкіауэ пхужыіэнукъым. Абы ипкъ иткіэ аргуэру зэ гулъытэ хуэщіын хуейщ, Урысейм и Конституцэм, Урысей Федерацэм и Уголовно-процессуальнэ кодексым къызэрагъэувымкіэ, уголовнэ суд зэхэгъэкІыныгъэр лей зытехьа зэгухьэныгъэхэм, цІыху шхьэхуэхэм я хүитыныгъэхэмрэ щхьэхуитыныгъэхэмрэ зэте гъзувэжыным къыдэкІузу, ягъэкъуаншэм хабзэм къемызэгъыу лей темыгъэхьэным хуэунэт ащ. А щ ык эм тету, уголовнэ суд зэхэгъэкІыныгъэр хуэгъэзащ къуаншагъэ зыбгъэдэлъыр законым къызэригъэувым тету захуагъэ зыхэлъ жэуапым ешэл!эным, абы къыдэк!уэу хейхэр яхуэмыфащэ тезырым щыхъумэным. Апхуэдэ хабзэм нэрылъагъу къещ! Уполномоченнэр республикэм и хабзэхъумэ орган псоми зэрадэлажьэр иригъэфІэкІўэн зэрыхуейр. Псом хуэмыдэў ар хуэгъэзащ ди ІуэхущІапІэмірэ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и прокура турэмрэ яку дэлъ зэпышІэныгъэм, сыту жыпІэмэ, Урысей Фе дерацэм и Конституцэмрэ адрей законхэмрэ зэрагъэзащІэм кlэлъыплъыным къыдэкlуэу, «Урысей Федерацэм и прокуратурэм и lyэхукlэ» 1992 гъэм щlышылэм и 17-м къащта Федера льнэ закон №2202-1-м и 1-нэ статьям ипкъ иткІэ а къэрал органым и пщэ къыдохуэ цІыхум, гражданиным и хуитыныгъэхэмрэ щхьэхуитыныгъэхэмрэ къызэрызэрагъэпэщым зэ-

Урысейм и уголовно-гъэзэщ ак у э Іэнат Іэм и Іуэхущіапіэхэм, республикэм и адрыщікіэ щыі энэгъуэщі Іуэхущіапі эхэри хиубыдэу ягъэтіысахэр щаіыгъ адрей щіыпіэхэм цІыхухэм я хуитыныгъэхэр зэрыщахъумэм

кіэлъыплъынымкіэ Уполномоченнэм зэфІигъэкІхэр

ЯгъэтІысахэр щаІыгъ щІыпІэхэм къйкІ тхьэусыхафэхэмрэ адрей тхыгъэхэмрэ я бжыгъэм зихъуэжакъым, 2020 гъэми хуэдэу, ахэр 91-рэ мэхъу. Тхьэусыхафэхэм я нэхъыбэр (20-р) медицинэ дэгэлык турган жарагы жар сымаджэхэр зыхуей хущхъуэхэмкІэ къызэгъэпэщыным теухуащ. Тезырхэр щрагъэпшын ІуэхущІапІэхэм я лэжьакІуэхэм залымыгъэ кърахыу къызэралъытэм къыхэкіыу шхэн зэрыщагъэтым теухуа тхыгъэу 10, ягъэт ысахэм псэуныгъэк і я Іуэхур зэрыдэмыкіым теухуа тхьэусыхафэу 9, нэхъ пасэу тезырыр ятехыным хэплъэжынымкІэ ядэІэпыкъуну Уполномоченнэм къыщелъэ у тхыгъэ у 7, езыхэм я благъэхэмрэ Тыхьлыхэмрэ щыпсэу щіыпіэхэм нэхъ пэгъунэгъуу щыіэ іуэхущіапіэхэм тезырыр шрагъэпшынын папшіэ ягъэкіуэжыну къышылъаіуэ

тхыгъэу 7 къагъэхьаш. Уполномоченнэмрэ Тезырхэр егъэпшынынымкІэ федера пьнэ къулыкъущІапІэм и Управленэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щы эм и унафэщ хэмрэ яку зэпыщ эныгъэ быдэ дэльш икій абы и фіьшіјакіа ягъэтінсахам законым къезагьых къајэт лъэјухэр и зэманым дэдгъэкіын тхузэфіокі. Тхыгъэхэм къыщыгъэлъэгъуахэр законым къигъэувхэм къыщемызэгъым деж, уполномоченнэм къэралым и законодательствэм щыубзыхуахэр а тхыгъэхэр къызыбгъэдэкlахэм ягурегъаlуэ.

2021 гъэм и бадзэуэг уэм Урысейм Тезырхэр егъэпшынынымкіэ и федеральнэ къулыкъущіапіэм и Управленэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм и СИЗО №1-м щаІыгъхэмящыщзымитхыгъэУполномоченнэмкъыІэрыхьащ. Тхыгъэр зи ІэдакъэщІэкІыр тхьэусыхэрт ІуэхущІапІэм и лэжьа кІуэхэр шхьэусыгъуэншэу къызэрыхуэдзэлашхэм, езыри псэуныгъэ и лъэныкъуэкІэ гугъу зэрырагъэхьым къыхэкІыу. Рес публикэм и прокуратурэм и лэжьакіуэр щіыгъуу а Іуэхур Уполномоченнэм къыщипщытэм, нэрылъагъу къэхъуащ ягъэтІы сар щалыгъ пэшым хэлъ щхьэгъубжэнэр зэрыхэудар, пхъэбгъу унэ лъэгур зэрыфар, блынхэр къызэрелъэлъэхыр, псы къызэрыпхыкіым къыхэкіыу унащхьэр зэрыбжьыгъэр, зэрыщыту пэшыр зэрыпсыіэр. А псори къыщыгъэлъэгъуауэ ятха актыр прокурорым игъэхьащ Урысейм Тезырхэр егъэпшынынымкіз и федеральнэ къулыкъущІапІэм и Управленэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм и СИЗО №1-м и унафэщІым деж икіи ягъэтіысахэр шаіыгъ а пэшыр санитар мардэхэм къриубыдэу зэрагъэпэщыжыну хуигъэуващ. А къэпщытэныгъэм ипкъ иткіэ прокурорымрэ Уполномоченнэмрэ зэщіыгъуу яубзыхуа лэжьыгъэхэр ІуэхущІапІэм и зэманым къриубыдэ шызэфіагъэкіаш

гъэхэмрэ зэтегъэувэжыным хуэгъэзауэ.

Къапщтэмэ, 2021 гъэм мэлыжьыхьым и 7-м Урысейм Тезырхэр егъэпшынынымкіэ федеральнэ къулыкъущіапіэм и Управленэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм и ИК-1-м щыкІуам Уполномоченнэм зыкъыхуигъэзащ ягъэтІысахэм ящыщ цІыхубзым икІи Урысей Федерацэм и цІыхум и паспорт къе выхынымк в дэв пыкъуну къелъзвуащ. Зэрыживамк в, ар Таджик ССР-м щыщ Душанбе къалэм къыщалъхуащ, адэ-анэ зэрыщхьэщымытыжым къыхэкІыу 1978 гъэм нэсыху сабий унэм щапіащ. 1978 гъэм Саратов областым щыщ Балаковэ къалэм щыпсэу зэщхьэгъусэхэм ар зрашэлІэжри япІыжащ, ауэ 1990 гъэм абыхэм адэ-анэхэм я щхьэхуитыныгъэхэр суд унафэкІэ щхьэщахри, хъыджэбз цІыкІур аргуэру зеиншэу къэнащ. Саратов областым хыхьэ Пугачев къалэм дэт интер нат школым щіэсащ. Иужькіэ хабзэншагъэхэр зэрилэжьам къыхэкІыу зыбжанэрэ ягъэтІысащ икІи Урысейм и цІыхум и паспорт къы ихыну хунэсакъым.

Урысейм Тезырхэр егъэпшынынымкІэ и федеральнэ къулы къущІапІэм и Управлензу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм и колоние №4-м ягъэкІуа нэужь Урысей Федерацэм и Уголовно-гъэзэщ ак уэ кодексым и 173-нэ статьям и 4.1-нэ Іыхьэм тету Урысей Федерацэм и цІыхум и паспортыр къратын папщІэ а цІыхубзым лъэІукІэ зыхуигъэзащ Урысейм и МВД-м и «Прохладнэ» ІуэхущІапІэм. Зыхуэфащэ къэпщытэныгъэ псори иригъэкІуэкІри, а ІуэхущІапІэм Іэпхъуэшапхъуэхэм я ІуэхукІэ и къудамэм къигъэхьыжащ паспорт къызэрыримытымкІэ хъы

КъызэрыщІэкІамкІэ, апхуэдэ жэуапыр законым къигъэув-хэм къезэгъыртэкъым. Абы къыхэкІыу Уполномоченнэм а цІыхубзым и хуитыныгъэхэр къызэрызэпаудам теухуауэ республикэм и прокурорым тхыгъэкІэ зыхуигъэзащ. А псоми япкъ иткіэ ціыхубзым Урысей Федерацэм и ціыхум и паспорт къратыжащ икіи абы папщіэ Уполномоченнэм фіьщіэ къыхуищіу тхыгъэ къигъэхьащ.

Тралъхьа тезырхэр япшыну тутнакъэщым къикіыжахэр гъащіэм хэгъэзэгъэжыным пыщіа Іуэхухэр

ЦІыхум и хуитыныгъэхэмкіэ уполномоченнэу Урысей Федерацэм щы із Москальковэ Т. Н. и нэ із ээпымыууэ тригъэтщ тутнакъэщхэм къикІыжахэр гъащІэм хэгъэзэгъэжыным ехьэлІа лэжыгъэм. Абы и жьауэм щ Гэту Красноярск къалэм щек Гуэк Гаш уполномоченнэхэм я Зэзыгъэују советым и зэјущіэ. Абы щыжаlащ тутнакъэщым къикlыжахэр гъащlэм хэгъэзэгъэжыным

социальнэ мыхьэнэшхүэ зэриІэр, сыту жыпІэмэ ягъэтІысауэ щыщыса зэманым ахэр япэlэщlэу щытащ я унагъуэхэм, щылэжьа, щеджа lуэхущlапlэхэм. Куэдрэ урохьэлlэ апхуэдэ цІыхухэр псэупіэ, документ ямыіэжу къыщынэ. Хуит къэхъужа нэужь зыхыхьэн гупрэ зэкіуэліэжын унагъуэрэ ямыіэжу къэнамэ, абыхэм ящыщ куэдым аргуэру хабзэншагъэхэр зэрахьэ икІи тезырхэр щрагъэпшын ІуэхущІапІэхэм ягъэзэж.

Зэзыгъэују советым и зэјущіэм къыщыхагъэщхьэхукіащ къэралым и щІыналъэхэм ящыщ куэдым тутнакъэщхэм къикІыжахэр гъащІэм хэгъэзэгъэжынымкІэ щапхъэ зытепхын лэжьыгъэ зэрышыІэр. Къапштэмэ. Красноярск крайм Лэжьыгъэмрэ социальнэ дэlэпыкъуныгъэмкlэ и министерствэм хиубыдэу къызэрагъэпэщащ тутнакъэщхэм къикlыжахэр гъащlэм хэгъэзэгъэжынымкІэ центрхэр икІи апхуэдэ центрхэм я лэжьыгъэр бюджетым и ахъшэкіэ зэтрагъэуващ. Тутнакъэщым къикіыжахэм ящыщу екіуэліапіэ зимыіэжхэм піалъэкіэ щыпсэун ират, документхэр зэгъэпэщыжынымкіэ, лэжьапіэ увынымкіэ, ахэр я благъэхэмрэ я Іыхьлыхэмрэ япыщіэжынымкіэ ядоІэпыкъу. Апхуэдэ лэжьэкІэм икъукІэ сэбэпынагъышхуэ иІэщ. Псалъэм папщіэ, зэрыщыту къэралым хиубыдэу, тутнакъэщ-хэм къикіыжахэм ящыщу процент 30-м нэблагъэм хабзэншагъэхэр аргуэру ялэжьурэ ягъэтІысыжмэ. Красноярск крайм апхуэдэ ціыхухэм я бжыгъэр проценти 6-м щыщіигъуркъым.

Тутнакъэщхэм къикlыжахэр гъащlэм хэгъэзэгъэжынымкlэ уполномоченнэхэм я Іуэхущіапіэхэм, адрей къэрал органхэм яІэ апхуэдэ лэжьэкІэм хэплъэри, ЗэзыгъэуІу советым къиштащ къэрал, муниципальнэ органхэм, жылагъуэ зэгухьэныгъэхэм яхуэгъэза чэнджэщ пыухыкlахэр.

Зэзыгъэуlу советым и чэнджэщхэм япкъ иткlэ 2021 гъэм и мэкъуауэгъуэм Уполномоченнэм и деж щыІэ Эксперт советым (адэкіэ - Эксперт советщ) иригъэкіуэкіащ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Іэтащхьэм и Администрацэм и ліыкіуэхэр, Урысейм Тезырхэр егъэпшынынымкІэ и федеральнэ ІуэхущІапіэм и Управленэў Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыіэм, Къэрал кlуэці Іуэхухэмкіэ министерствэу Къэбэрдей-Балъ-къэр Республикэм щыіэм, республикэм и министерствэу, ведомствоу мы Іуохум пыщіахом я унафощіхор зыхота зоіущіо.

Эксперт советым щыжаlащ тутнакъэщхэм къикlыжа цlыхухэр гъащІэм хэгъэзэгъэжыным хуэунэтІауэ къэрал властым и органхэм, жылагъуэ зэгухьэныгъэхэм лэжьыгъэ пыухыкla зэрырагъэкlyэкlыр. Къэпсэлъахэм къыхагъэщхьэхукlащ ди республикэм и дежкІэ мы Іуэхум мыхьэнэ хэха зэриІэр, апхуэдэу лэжьыгъэм къыщылъытэн хуей къыхэщхьэхукіыны гъэ щхьэхуэхэри зэрыщыІэр.

2021 гъэм и мэлыжьыхьым ирихьэл эу тутнакъэшхэм къикІыжа, ауэ зи тезырхэр зытрамыхыжа цІыхуу учётым 2218-рэ щытащ, абыхэм экстремизмэм, терроризмэм хиубыдэ хабзэншагъэхэр зылэжьахэри яхэту. Мыгувэу аргуэру хуит къэхъужынущ 2005 гъэм и жэпуэгъуэм къэхъуа гузэвэгъуэм, къыкІэлъыкІуэ илъэсхэм экстремист, ІэщэкІэ зэщІэузэда гупхэм зэрыхэтам папш э иджылсту тезырхэр зэрагъэпшын цІыхуу 300-м щІигъур.

Абы и лъэныкъуэкІэ къэгъэлъэгъуапхъэщ экстремизмэмрэ терроризмэмрэ япыщіа Іуэхухэр къагъанэу мамыр гъащіэм къыхыхьэжыну_мурад зыщахэм ядэгэпыкъунымкгэ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Іэтащхьэм и деж къыщызэрагъэпэщауэ щыта комиссэм и къалэныр нэсу зэригъэзэщар, гъуэгу тэмэмым теувэжыну мурад зыщахэм ар щаэгъэкъуэн зэрахуэхъуар. Къыщызэрагъэпэща махуэм щегъэжьауэ а комиссэм хэтащ икіи и къару къызэрихькіэ лэжьащ Ціыхум и хуитыныгъэхэмкІэ уполномоченнэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм шыІэр.

Апхуэдэ цІыхухэм щхьэхуэ-щхьэхуэу ядолажьэ щІыпІэ унафэр зезыгъакіуэ органхэри, икіи Къэрал кіуэці іуэхухэмкіэ министерствэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм, Шынагъуэншагъэмкіэ федеральнэ къулыкъущіапіэм и Управленэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм шыІэм яшІыгъуу а лэжьыгъэр еунэт! экстремизмэм и Гэужьхэр къэмыгъэхъунымкІэ гъэзэщІакІуэ властым и органхэм я зэфІэкІыр зэщІэ-

гъэуІуэныр зэгъэщІылІа министрым. ЯгъэтІысахэм, суд унафэкІэ тралъхьа тезырхэр япшыну тутнакъэшхэм къикныжахэм къазэрышхьэшыжыр, абыхэм я хуитыныгъэхэмрэ социальнэ зэпыщ эныгъэхэмрэ зэрызэтрагъзувэжыр, гъащіэм зэрыхагъэзэгъэжыр ирагъэфіэкіуэн папщіэ Эксперт советым къищтащ мы къыкіэлъыкіуэ чэнджэщхэр: Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм хуэ-

гъэзауэ:

тутнакъэщхэм къикіыжахэр гъащіэм хэгъэзэгъэжыным ехьэл ауэ Тэтэрстан Республикэм, Красноярск крайм, Москва, Воронеж областхэм щрагъэкІуэкІ лэжьыгъэм щыгъуазэ зищіыну икіи апхуэдэ лэжьэкіэр ди республикэм къыщыгъэсэбэпынымкіэ щыіэ хэкіыпіэхэм хэплъэну

тутнакъэщхэм къикіыжахэм папщіэ лэжьапіэ іэнатіэхэм квотэхэр щигъэувыну икІи лэжьапІэ зытхэм ящыщу апхуэдэ цІыхухэр ІэнатІэкІэ къызэзыгъэпэщхэр экономикэ ІэмалхэмкІэ тригъэгушхуэну: - гъащіэм нэхъ хэгъэзэгъэжыгъуейуэ щыт ціыху гупхэм (ны

къуэдыкъуэхэм, цІыхубзхэм, балигъ мыхъуахэм) я Іуэхухэр дэгъэкІыным хуэгъэза Іэмал хэхахэр иубзыхуну; - сабий зеиншэхэм, адэ-анэм я жьауэм щІэмытыжу къэна сабийхэм ящыщу тезырхэр шрагъэпшын Іуэхущапіэхэм къи-кіыжахэр псэупіэкіэ и зэманым къызэригъэпэщыну;

тутнакъэщым къикіыжа ціыхухэр зыхуэныкъуэ социальнэ дэІэпыкъуныгъэхэр убзыхуным хуэунэтІа лэжьыгъэ зэтригъэу вэну, тутнакъэщхэм къикіыжахэм ящыщу гугъуехь пыухыкіа-

хэм хэхуахэм икіэшіыпіэкіэ защіигъэкъуэну ЦІыхум и хуитыныгъэхэмкІэ уполномоченнэу Къэбэрдей Балъкъэр Республикэм щыІэм хуэгъэзауэ: - тутнакъэщхэм къикlыжахэр гъащlэм хэгъэзэгъэжыным

пыщіа Іуэхухэр комплекснэу дэгъэкіынымкіэ республикэм и къэрал властым и орган псоми ядэлэжьэну; - тутнакъэщхэм къикіыжахэр гъащіэм хэгъэзэгъэжынымкіэ Урысей Федерацэм и адрей субъектхэм щыІэ лэжьэкІэ пэ-

рытыр адэкій иджыну икій къйгъэсэбэпыну; Прохладнэ районым щыщ Благовещенкэ къалэм щыІэ «Наркотикхэм ятхьэкъуахэр щагъэхъуж икІи гъащІэм щыхагъэзэгъэж «КъэщІэрэщІэжыныгъэ» центр» жылагъуэ зэ-

гухьэныгъэм и лэжьэкІэм зыхуэфащэ министерствэхэм, Урысейм Тезырхэр егъэпшынынымкІэ и федеральнэ къулыкъу щіапіэм и Управленэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыіэм ящіыгъуу щыгъуазэ зищіыну икіи тутнакъэщым къикіыжахэр гъащіэм хэгъэзэгъэжыным хузунэтіауэ а центрым и лэжьыгъэм зегъэубгъунымкіэ щыіэ хэкіыпіэхэм хэплъэну. Урысейм Тезырхэр егъэпшынынымкІэ и федеральнэ къулы

къущіапіэм и Управленэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм шыІэм хуэгъэзауэ: - къэрал властым и органхэмрэ щІыпІэ унафэр зегъэкІуэ-

нымкІэ органхэмрэ, апхуэдэу предприятэхэм, организацэхэм, бизнес ІэнатІэм зэрапыщІар и лъабжьэу ягъэтІысахэм тезыр хэр щрагъэпшын зэманым ахэр гъэлэжьэнымкіэ Іэмалышіэхэр къигъэсэбэпыну; - социальнэ дэlэпыкъуныгъэм и лэныкъуэкlэ зэфlэгъэкlып-

хъэхэр, апхуэдэу хабзэншагъэ зылэжьахэр гъащІэм хэгъэзэгъэжынымкіэ щыіэ зэфіэкіхэр убзыхун мурадкіэ тезырыр зрагъэпшынхэр щхьэхуит къыщащІыжынум ирихьэлІэу абыхэм я Іуэхухэр адэкіэ зэрыхъунур зэпымыууэ яджыну; - ягъэтІысахэм (абыхэм зи Іуэхухэр зэхагъэкІхэри яхэту) ящы щу зи ныбжьыр пенсэ кіуэгъуэм нэсахэм я пенсэ тхылъхэр и зэ-

маным гъэхьэзыра хъунымкІэ зыхуэфащэ псори илэжьыну; - тутнакъэщым исхэр къыщаутІыпщыжынум ирихьэлІэу ахэр зыхуей документ псори игъэхьэзырыну (паспортыр, ягъэт ыса vэ шышыса лъэхъэнэм иla лэжьапщіэр къыщыгъэлъэгъуа тхылъыр, медицинэ тхылъыр, адрейхэри);

- тутнакъэщым къикlыжахэр гъащlэм хэгъэзэгъэжынымкlэ Урысейм Тезырхэр егъэпшынынымкІэ и федеральнэ къулыкъущІапІэм и Управленэ нэхъыщхьэу Красноярск крайм щы!эм и лэжьэк!эр джыныр къызэригъэпэщыну ик!и ар Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм къыщыгъэсэбэпынымк!э щыІэ Іэмалхэр иубзыхуну.

ЦІыхухэр хабзэм хуегъэджэныр, къэрал хабзэхэр къыщрамыдзэ къэмыгъэхъуныр

Псоми ди нэгу зэрыщІэкІщи, иджыпсту зекІуэ хабзэхэр нэ гъэсауэ къизымыдзэхэр щыІэщ. Ди цІыхухэм куэд яхэтщ езыхэм я хуитыныгъэхэр здынэсым щымыгъуазэу, апхуэдэу къулыкъущіэхэми зыщагъэгъупщэ ціыхухэм я хуитыныгъэхэмрэ щхьэхуитыныгъэхэмрэ къыщызэпаудым и деж жэуап зэрахьынур. Абы къыхэкlыу иджыпсту дэ къыдбгъэдэхуэ къалэн нэхъыщхьэ дыдэх<u>э</u>м ящыщщ цІыхубэм я правовой щіэныгъэм хэгъэхъуэныр. Псори дызэрыщыгъуазэщи, Урысей Федерацэм и Конституцэм и 48-нэ статьям и мардэхэм щіагъэбыдэ дэтхэнэми юридическэ дэlэпыкъуныгъэ тэмэм игъуэтынымкіэ хуитыныгъэр. А хуитыныгъэр шэсыпіэщ Урысей Федерацэм и Конституцэм щыубзыхуа адрей хуитыныгъэхэмрэ щхьэхуитыныгъэхэмри дэгъэкіынымкіэ. Апхуэдэ хуитыныгъэхэм ящыщщ законым къезэгъ Іэмал псомкіи цІыхум и хуитыныгъэхэр ихъумэжыныр (45-нэ статьям и 2-нэ Іыхьэ), суд къыщхьэщыжыныгъэр (46-нэ статья). Зэуэ зэхэдмыщіыкіами, къыдгурыіуэу щіэддзащ ціыхухэм я нэхъыбапіэм яіэ хуитыныгъэхэр здынэсыр зэрамыщіэм гузэвэгъуэу гугъуехьу куэд къызэрыдэкІуэр. Апхуэдэ зэхэшІыкІыр я лъаб жьэщ дэтхэнэми цІыхугъэшхуэ хэлъыным, нэгъуэщІ лъэпкъхэм ящыщхэм, дин зэмыл эүжьыг эүэхэм итхэм я хуитыныг эхэм пщІэ хуэщІыным. Ахэрщ зи чэзу экономикэ, социальнэ гугъуехьхэр дэгъэкіыныр къызэзыгъэпэщынур.

(КІэухыр 4-нэ нап.)

ЦІыхум и хуитыныгъэхэмкіэ уполномоченнэу Къзбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыізм 2021 гъзм иригъзкіузкіа лэжьыгъзм тецхца доклад

(КІэухыр. ПэщІэдзэр 2 - 3-нэ нап).

Правовой къэрал, граждан жылагъуэ пхузэтегъэувэнукъым цІыхухэм юридическэ, экономическэ, социальнэ щІэныгъэ гуэрхэр ямыІэмэ, ахэр я хуитыныгъэхэмрэ щхьэхуитыныгъэхэмрэ къыщхьэщымыжыфмэ. А псоми къагъэлъагъуэ дэтхэнэми и хуитыныгъэхэмрэ щхьэхуитыныгъэхэмрэ къащхьэщыжыным зэхэщІыкІ иІэу бгъэдыхьэн папщІэ абы и правовой щІэныгъэм зэпымыууэ хигъэхъуэн зэрыхуейр. А мурадхэм папщіэ ди щіыналъэм щыіэ щіэныгъэ, педагогикэ зэфіэкіхэр тегъэщіапіэ ищіурэ, Уполномоченнэм и къарур хуеунэті республикэм исхэм я правовой зэхэщіыкіыр къэ-Іэтыным. Апхуэдэу, гуманитар вузхэм я урысейпсо конкурсым хиубыдэу Уполномоченнэм и жэрдэмкіэ Къэбэрдей-Балъкъэрым и еджапіэхэм щіэсхэм я студентхэм я зэпеуэхэр ирагъэкІуэкІаш глобализацэм и лъэхъэнэм цІыхухэм я хуитыны гъэхэм зэрызахъуэжым теухуа сочиненэхэр (рефератхэр) егъэтхыным хуэгъэзауэ. Уполномоченнэр хэту" Къэбэрдей Балъкъэр къэрал университетым щрагъэкІуэкІащ студентхэм я дунейпсо щіэныгъэ конференц «Глобализацэм зыщиубгъу лъэхъэнэм къэралымрэ правэмрэ я зэхущытыкІэхэр» Іўэхум теухуауэ. Уполномоченнэм къыхилъхьауэ, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм Граждан жылагъуэ ІуэхущІапІэхэм ядэлэжьэнымрэ лъэпкъ ІуэхухэмкІэ и министерствэм ирегъэкІуэкІ «ЩІалэгъуалэмрэ законымрэ» зэпеуэр.

Уполномоченнэм и ІуэхущІапІэр къыщызэрагъэпэща япэ илъэсхэм дэ дгъэхьэзыращ «Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм граждан жылагъуэ щызэтегъэувэжынымрэ цІыхум и хуитыныгъэхэр хъумэнымрэ» тхылъым и проектыр. Ар къэралым и шІыналъэхэм шыіэ уполномоченнэхэм я Іуэхушіапіэхэм я дежкіэ жэрдэмыщіэщ икіи апхуэдэ тхылъу нобэм къэсыхукіэ 12 къыдэдгъэкіащ, дэтхэнэри печать напэкіуэці 18 - 20 хъууэ. Абыхэм къытыдодзэ ЦІыхум и хуитыныгъэхэмкІэ уполномоченнэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм гъэ къэс игъэхьэзыр докладхэр, еджагъэшхуэхэм-правоведхэм я щІэныгъэ лэжьыгъэхэр, щіэныгъэ конференцхэм ятеухуа тхыгъэхэр, апхуэдэу Ціыхум и хуитыныгъэхэмкіэ уполномоченнэу Урысей Федерацэм щыіэм, щіыналъэхэм щыіэ уполномоченнэхэм къабгъэдэк информацэр. Тхылъыр библиотекэхэм, республикэм егъэджэныгъэмкіэ и Іуэхущіапіэхэм яіэрохьэ. Правовой егъэджэныгъэмкІэ программэхэр зэхэлъхьэным икІи гъэзэщІэным, зи ныбжьыр хэкІуэтахэм, пенсионерхэм, цІыху ныкъуэдыкъуэхэм зэпымыууэ юридическэ дэГэпыкъуныгъэ пщіэншэу етыным хуэгъэзауэ уполномоченнэр долажьэ Урысей Федерацэм Юстицэмкіэ и министерствэм и Управле-

нэү Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм. Студентхэм я правовой зэхэщіыкіыр къэіэтыным, ахэр законым пщіэ хуащіу гъэсэным и лъэныкъуэкіэ зэщіыгъуу лэжьыгъэ тэмэм ирагъэкіуэкі Уполномоченнэмрэ Бэрбэч Хь. М. и цІэр зезыхьэ Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетымрэ. А лэжьыгъэм и лъабжьэщ цІыхум, гражданиным и хуитыны-гъэхэмрэ щхьэхуитыныгъэхэмрэ къызэгъэпэщыным мыхьэнэшхуэ зэри эр лъэныкъуит ми тэмэму къазэрыгуры уэр. Правовой егъэджэныгъэр, правовой, юридическо щіэныгъэр егъэфіэкіуэнымкіэ сэбэп мэхъу Уполномоченнэмрэ Эксперт советым хэт, КъБКъУ-м и профессор Хъубий Борисрэ «Юриспруденция» унэтІыныгъэмкІэ Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетым и бакалавриатымрэ магистратурэмрэ щІэсхэм папщІэ зэхалъхьа егъэджэныгъэ программэхэр. А егъэджэныгъэ программэхэр ЦІыхум и хуитыныгъэхэмкІэ уполномоченнэу Урысей Федерацэм щыlэм иригъэкlуэкlа зэпеуэхэм хэтащ икlи абыхэм пэрыт увыпlэхэр щаубыдащ.

Ди университетым и зэф эк хэр къагъэсэбэпурэ куэдрэ ирагъэкІўэкІ цІыхум, гражданиным и хуитыныгъэхэмрэ щхьэхуитыныгъэхэмрэ къащхьэщыжынымкІэ зи чэзу Іуэхухэм ятеухуа щІэныгъэ конференцхэр, семинархэр, студентхэм я зэпеуэхэр. ЦІыхум и хуитыныгъэхэм я Дунейпсо махуэм ирихьэлІэу

2021 гъэм и дыгъэгъазэм къызэрагъэпэщащ «ЦІыхум и хуитыныгъэхэмрэ граждан щхьэхуитыныгъэхэмрэ къащхьэщы жынымкіэ зи чэзу къалэнхэр» щіэныгъэ конференцыр. Абы кърихьэліахэм пэублэ псалъэкіэ захуигъэзащ Ціыхум и хуитыныгъэхэмкіэ уполномоченнэу Урысей Федерацэм щыіэм икіи ЦІыхум и хуитыныгъэхэмкіэ уполномоченнэў ди республикэм щыюм и Іуэхущіапіэм и лэжьыгъэм пщіэшхуэ хуищіащ. Пенсионерхэм папщіэ правовой лэжьыгъэмкіэ проектым хиубы-дэукъызэрагъэпэщауэщытащ «Нэхъыжьхэмрэныкъуэдыкъуэ-хэмрэ пщіэншэу юридическэ Іуэхутхьэбзэхэр яхуэщіэнымкіэ махуэ хэха». Уполномоченнэм и аппаратым и лэжьакlуэхэр хэту Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм Ц Іыхухэр егъэджэнымкіэ, щіэныгъэмрэ щіалэгъуалэм я Іуэхухэмкіэ и министр Езауэ А. Къ. и дэІэпыкъуныгъэкІэ республикэм и школхэм щрагъэкІуэкІащ правовой щІэныгъэхэм ятеухуа махуэ пыухыкІахэр. Ар тэмэму екіуэкіын папщіэ ягъэхьэзыра материалхэр «Кабардино-Балкарская правда» газетым къытрадзауэ щытащ. Иджыпсту къзув къалэн нэхъыщхьэ дыдэхэм ящыщщ хэкур фіыуэ ялъагъуў, интернациональнэ зэхэщіыкі яізу, муслъымэн, чыристан динхэм яхэлъ фіыгъуэхэр нэгъэсауэ къагурыlуэу, дин егъэлееныгъэхэмрэ экстремизмэмрэ япэщlэтыфу щіалэгъуалэр гъэсэным. Адрей Іуэхухэм къадэкіуэу пропагандэм и зэф эк ыр лъэщу къэ этын, абы папщ э нэхъ нэгъэса уэ ціыхубэ хъыбарегъащіэ іуэхущіапіэхэр, хэхауэ къапщтэмэ, телевиденэр къэгъэсэбэпын, программэхэр жэшми махуэми къэзыт телеканалыр зэтегъэувэн хуейш. А Іуэхур дэ нэхъ япэкІи къыхэтлъхьауэ щытащ икІи аргуэру къытедгъэзэжауэ республикэм и Правительствэр къыхудоджэ мы лэжьыгъэм и гупэр хуигъэзэну. Республикэм къыщызэрагъэпэщ граждан зэхыхьэшхүэхэм къыхохьэ гъэзэшакіуэ, законхэр къыдэзыгъэк І органхэми, дин зэгухьэныгъэхэми, хуитыныгъэхэр хъумэным къыщхьэщыж зэгухьэныгъэхэми, цІыхубэ хъыбар егъащіэ Іуэхущіапіэхэми я ліыкіуэхэр икіи ар нэрылъагъуу сэбэп мэхъу жылагъуэ зэкъуэтыныгъэр, Урысей федеративнэ къэралыгъуэр гъэбыдэнымкіэ. Мыдрейуэ, абы Іэмал къет ди лъэпкъхэм къадекіуэкіа хабээ нэхъыфіхэр зэтегъэувэжынымкіэ, иджыпсту щыіэ щытыкіэм тещіыхьауэ урысейпсо правовой утыкум щектуэкт туэхүхэм ди лъэпкъхэри хэгъэзэгъэнымктэ.

Уполномоченнэр, абы и аппаратым и лэжьак Іуэхэр къызэгъэпэщыныгъэметодикэ Іуэхухэм, конференцхэм, зэіущіэхэм, щіэныгъэ-къэхутэныгъэ Іуэхум зэрыхэтыр

Уполномоченнэмрэ абы и аппаратым и лэжьак уэхэмрэ хэтащ зэзыгъэују советхэм, щіэныгъэ конференцхэм, семинархэм цыхухэм я хуитыныгъэхэм къашхьэшыжыным хуэгъэза нэгъуэщі Іуэхухэм ящыщу ди къэралми международнэ утыку-

ми къыщызэрагъэпэщахэм. 2021 гъэм и дыгъэгъазэм Уполномоченнэмрэ Къэбэрдей Балъкъэр къэрал университетымрэ зэщіыгъуу ирагъэкіуэкіащ «ЦІыхум, гражданиным и хуитыныгъэхэр хъумэнымкІэ зи чэзу лэжьыгъэхэр» щІэныгъэ конференцыр. Абы хэтащ икіи зытепсэльыхьа Іуэху нэхьыщхьэхэм ятеухуауэ докладхэр ящіащ Уполномоченнэм, Уполномоченнэм и аппаратым и унафэщіым. Сабийхэм я хуитыныгъэхэмкіэ уполномоченнэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм, Урысейм Тезырхэр егъэпшынынымкіэ и федеральнэ къулыкъущіапіэм и Упра вленэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щы эм и унафэ щым и къуэдзэм, университетым и егъэджакіуэхэм, аспирантхэм, магистратурэм щіэсхэм. Мы щіэныгъэ конференцым и тхыгъэхэр зэхүэхьэсауэ мыгувэу къыдэкІынущ.

Накъыгъэм Уполномоченнэр хэтащ къикІыжа цІыхухэр гъащІэм хэгъэзэгъэжыныр», «ЦІыхухэм псэупіэмкіэ яіэ хуитыныгъэхэр хъумэныр, а хуитыныгъэхэр дэгъэкІынымкІэ Іэмалхэр зэтегъэувэныр», «Урысей Федерацэм и субъектхэм ціыхум и хуитыныгъэхэмкіэ щыіэ уполномоченнэхэм я Іуэхукіэ» 2020 гъэм гъатхэпэм и 18-м къащта Федеральнэ закон №48-ФЗ-р гъэзэщІэнымкІэ лэжьыгъэхэр зэре кІуэкІыр» Іуэхухэм ятеухуауэ цІыхум и хуитыныгъэхэмкІэ уполномоченнэхэм я Зэзыгъэу у советым Красноярск, Москва къалэхэм шригъэкІуэкІа зэІушІэхэм.

Фокіадэ мазэм Уполномоченнэр Сербием щыіащ икіи Европэм и омбудсменхэм я зэlущlэ нэхъыщхьэм хэтащ.

Видеоконференц Іэмалхэр къагъэсэбэпри, Уполномоченнэмрэ абы и аппаратым и лэжьакіуэхэмрэ хэтащ шышхьэуІум - Іэ щаІэтыну махуэм, фокІадэм и 19-м, хэхыны-

гъэхэр зэрекіуэкіым кіэлъыплъынымкіэ іэмэпсымэхэр зэрагъэлэжьэнумрэ кіэлъыплъакіуэ центрхэмрэ ятеухуа семина-

фокlадэм - ЦІыхум и хуитыныгъэхэмкІэ уполномоченнэу

Урысей Федерацэм шы!эм и аппаратым ц!ыхухэм хэхыны- ниным и хуитыныгъэхэр егъэлеяуэ къызэрызэпаудам, жылагъэхэм я лъэныкъуэк з я з хуитыныгъэхэр хъумэным теухуауэ къызэригъэпэща зэlущlэшхуэм, Урысей Федерацэм и ХэхакІуэ комиссэ нэхъыщхьэм, Урысей Федерацэм и Генеральнэ прокуратурэм, Урысей Федерацэм Къэрал кlуэцl lyэхухэмкlэ и министерствэм, дунейпсо, лъэпкъ, жылагъуэ зэгухьэныгъэу къэрал куэдым щыіэхэм я ліыкіуэхэр къызрихьэліам;

орфан узыфэхэр зыпкърытхэм медицинэ дэlэпыкъуныгъэ етыным пыщіа Іуэхухэмкіэ Кавказ Ищхъэрэ федеральнэ округым къыщызэрагъэпэща семинарым; «хэхыныгъэхэр щекlуэкlыну махуэ хэхам, фокlадэм и 19-м

ІэІэтым кІэлъыплъ центрхэм я лэжьэкІэнур» зэхыхьэм; щэкІуэгъуэм - Ставрополь къалэм къыщызэрагъэпэща «Информатизацэм и лъэхъэнэм лъэпкъым и зэхэщ ык ымрэ урысей цІыхубэм я юридическэ щІэныгъэм и щытыкІэмрэ» дунейпсо шІэныгъэ конференцым, «Егъэджэныгъэм хиубыдэу цІыхухэм я правовой зэхэщІыкІым зэрызихъуэжыр» зэІущІэм; жэпуэгъуэм - «ЦІыхум и хуитыныгъэхэм Евразие щІыналъэм къазэрыщыщхьэщыжыр» дунейпсо щІэныгъэ конференцым; щэкіуэгъуэм - зи узыншагъэр зэкіэлъымыкіуэхэр гъащіэм хэгъэзэгъэжыным икіи лэжьапіэ Іэнатіэхэм гъэувыным теухуауэ Ленинград областым и Правительствэм къызэригъэ-

пэща щІэныгъэ конференцым; дыгъэгъазэм - «ЦІыхум, гражданиным и хуитыныгъэхэмрэ щхьэхуитыныгъэхэмрэ къащхьэщыжынымкіэ къзув зи чэзу Іуэхухэм ятеухуауэ» Хабаровск къалэм щекіуэкіа урысейпсо щІэныгъэ конференцым;

дыгъэгъазэм - «Бжыгъэхэр зи лъабжьэ псэукіэм щыхуэкіуэ пъэхъэнэм цІыхум и хуитыныгъэхэр хъумэныр» семинарым, Урысей Федерацэм и субъектхэм цІыхум и хуитыныгъэхэм къащхьэщыжынымкіэ щыіэ уполномоченнэхэм папщіэ къы-зэрагъэпэщам икіи Кутафин О. Е. и ціэр зэрихьэу Москва къатэм дэт юридическэ университетым щрагъэкіуэкіам.

Зэзыгъзују советхэм, щіэныгъз конференц, зэхыхьз зэмылізужьыгъўэхэм щыжаізхэр хуабжьу сэбэп мэхъу Уполномоченнэмрэ абы и аппаратым и лэжьакіуэхэмрэ я зэфіэкіыр къэІэтынымкІэ икІи нэгъуэшІ субъектхэм я щапхъэр дэ шІэгъэкъуэн къыдощІ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм исхэм я хуитыныгъэхэмрэ шхьэхуитыныгъэхэмрэ къышхьэщыжыным

ЦІыхум и хуитыныгъэхэр хъумэным телажьэ дунейпсо зэгухьэныгъэхэм дазэрыпыщ ар

У́полномоченнэр хущІокъу цІыхум и хуитыныгъэхэр хъу-мэнымкІэ дунейпсо мардэхэм зэрытетынум икІи абы къыхэкІыу хабзэхъумэ дунейпсо зэгухьэныгъэхэм зэрапыщІам зрегъэубгъу. Уполномоченнэр Омбудсменхэм я европэ Іуэхущіапіэм хэтщ, абы ипкъ иткІэ иужь зэманым Чикаго (США) Майнц (Германие), Инсбрук (Австрие) къыщызэрагъэпэща щіэныгъэ конференцхэм щыіащ икіи абыхэм щищіа докладхэр а конференцхэм къыщапсэлъахэр щызэхуахьэсыжа тхылъхэм хагъэхьащ. 2021 гъэм и фокlадэм федеральнэ Уполномоченнэр зи пашэ урысей делегацэм хэту Уполномоченнэр Сербие Республикэм кlуащ икlи Европэм и омбудсменхэм я зэгухьэныгьэм и зэlущіэ нэхъыщхьэм хэтащ.

Дэ сэбэпынагъышхуэ къыдэкІуэу дадолажьэ ЦІыхум и хуиыныгъэхэмкІэ ООН-м и комиссэ нэхъыщхьэм и Управленэу Урысей Федерацэм щыІэм, Европэм и омбудсменхэм я Іуэхущіапіэм и генеральнэ секретарым. Ціыхум и хуитыныгъэхэм къащхьэщыжынымкіэ Урысей зэгухьэныгъэм и лэжьакіуэхэр ціыхум, гражданиным и хуитыныгъэхэмрэ щхьэхуитыныгъэхэмрэ къащхьэщыжынымкІэ дунейпсо мардэхэм зэрытетынум хущІокъу икІи абы ипкъ иткІэ уеблэмэ къэрал органхэм ныкъуэкъуэгъу щахуэхъу щы Іэщ. Ауэ ц Іыхум и хуитыныгъэхэм къащхьэщыжыным к Іэ дуней псо зэгухьэныгъэхэри дагъуэншэкъым, тхыдэм и захуагъэр зэтегъэувэжынымкІэ, нацистхэм япэщіэтынымкіэ къзув къалэнхэм я лъэныкъуэкіэ абыхэм гу зылъатэн хуейхэр щы́Іэщ. Урысей Федерацэр Европэм и Сове́тым къызэрыхэкІыжар дэ тэмэму къыдолъытэ, сыту жыпІэмэ а зэгухьэныгъэм иужьрей илъэсхэм мыхъумыщІагъэ куэд илэжьащ Урысеймрэ урысхэмрэ гъэпудыным и лъэныкъуэкІэ.

ЦІыхум и хуитыныгъэхэмкіэ Уполномоченнэм и ІэнатІэм зегъэужьыныр, «ЦІыхум и хуитыныгъэхэмк і э уполномоченнэ у Урысей Федерацэм и субъектхэм щы эхэм я Іуэхукіэ» 2020 гъэм гъатхэпэм и 18-м къащта Федеральнэ закон №48-Ф3-р гъэзэщіэнымкіэ хэкіыпіэхэр

Урысей Федерацэм и Конституцэм и 2-нэ статьям ипкъ иткіэ цыхур, абы и хуитыныгъэхэмрэ щхьэхуитыныгъэхэмрэ къэра-

пым и фІыгъуэ нэхъыщхьэ дыдэщ ЦІыхум и хуитыныгъэхэмрэ щхьэхуитыныгъэхэмрэ нэхъышхьэ дыдэу къызэралъытэм, ар законкіэ зэрыщіагъэбыдэм къыдэкіуэу, ціыхум и хуитыныгъэхэр хъумэнымкіэ шэсыпіэ быдэхэр щыІэн хуейщ икІи абы и лъэныкъуэкІэ къэралым Іэмал убзыхуахэр къызэрегъэпэщ.

Адрей къалэн нэхъышхьэхэм къадэкІуэу къэрал властым и дэтхэнэ органми къыбгъэдохуэ цІыхум и хуитыныгъэхэр къызэъэпэщыным пыщіа Іуэху зэмыліэужьыгъуэхэр дигъэкіыну.]унейм щыІэ къэралхэм я нэхъыбапіэми хуэмыдэу, «ЦІыхум и хуитыныгъэхэмкіэ Уполномоченнэу Урысей Федерацэм щыіэм и ІуэхукІэ» Федеральнэ конституцэ законыр 1997 гъэм мазаем и 26-м къащтэху, ди деж щыІакъым цІыхум, гражданиным и хуитыныгъэхэр хъумэным, абыхэм къащхьэщыжыным зи пэжьыгъэр хуэунэтіа къэрал орган. Урысей Федерацэм и ціыхум, гражданиным и хуитыныг эхэмрэ щхьэхуитыныг эхэмк э декларацэр, 1991 гъэм щэк үзг уэм и 22-м РСФСР-м и Совет Нэхъыщхьэм къищтар, Урысей Федерацэм и Конституцэр, цыхубэм 1993 гъэм дыгъэгъазэм и 12-м ІэІэткІэ къащтар, ищхьэкІэ къыщыгъэлъэгъуа Федеральнэ конституцэ закон №1-ФКЗ-р, 1997 гъэм мазаем и 26-м къащтар, Урысей Федерацэм и субъектхэм я конституцэхэмрэ уставхэмрэ лъабжьэу уващ къэрал ІуэхущІапІэщІэр - ЦІыхум и хуитыныгъэхэмкІэ уполномоченнэў Урысей Федерацэм щыІэм, цІыхум и хуитыныгъэхэмкІэ уполномоченнэу Урысей Федерацэм и субъек тхэм щыіэхэм я Іэнатіэр къызэгъэпэщынымкіэ.

Абы и лъэныкъуэкіэ ціыхум и хуитыныгъэхэмкіэ уполномоченнэу Урысей Федерацэм и субъектхэм щыіэхэм я статусыр гъэбыдэнымкІэ правовой лъабжьэу уващ «ЦІыхум и хуитыны ъэхэмкіэ уполномоченнэу Урысей Федерацэм и субъектхэм щыІэхэм я ІуэхукІэ» 2020 гъэм гъатхэпэм и 18-м къащта Федеральнэ закон №48-Ф3-р. ЦІыхум и хуитыныгъэхэм ехьэлІа къэрал тхыдэм щыяпэу законхэр къыдэзыгъэк федеральнэ энатіэм щіыналъэхэм щыіэ уполномоченнэхэм я къалэнхэр, абыхэм я лэжьэкіэм и къызэгъэпэщыкіэмрэ апхуэдэ лэжьыгъэхэм я мардэхэмрэ иубзыхуащ, уполномоченнэхэм я полномочиехэм зригъэубгъуащ, ахэр къэрал властым и органхэмрэ граждан жылагъуэ ІуэхущІапІэхэмрэ зэрадэлажьэ щІыкІэр

игъэбелджылащ. Республикэ законодательствэр Федеральнэ закон №48-Ф3м ирагъэзэгъыжащ «ЦІыхум и хуитыныгъэхэмкІэ уполномоченнэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм теухуауэ» 2006 гъэм щэкlуэгъуэм и 30-м къащта Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Закон №82-РЗ-м зэхъуэкІыныгъэхэр хэлъхьэны́м и lyэхукlэ» 2020 гъэм и дыгъэ́гъазэм къыдагъэкlа Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Законым ипкъ иткІэ. А законым Уполномоченнэм и унафэм хиубыдэ Іуэхухэм зригъэуб гъуащ, къапщтэмэ, ціыхухэм я сэбэп зыхэлъхэм ехьэліа административнэ Іуэхухэр судым къыщиІэтыну, къару зыгъуэта суд унафэм и тэмэмыпіэр къипщытэн папщіэ прокурорым лъэіукіэ зыхуигъэзэну, граждан, административнэ ІуэхухэмкІэ закон къару зыгъуэта унафэхэм щыгъуазэ зищІыну хуйтыныгъэ иратащ. ЩІыналъэ уполномоченнэр зыми ІэщІэмылъу лэжьэнымкІэ шэсыпІэхэри щІагъэбыдащ. Законым къезэгъыу абы иригъэкіуэкі лэжьыгъэм пэрыуэхэр жэуапым ирашэліэнущ, езым и къулыкъум пыщla Іуэхухэм ехьэлlауэ ар судым щыхьэту щымыувыну хуитыныгъэ и Іэщ, уполномоченнэм и чэнджэ-щхэм япкъ иткіэ зэфіагъэкіахэм ятеухуауэ ар зыщіэупщіэхэм я жэуапхэр къэрал, муниципальнэ органхэмрэ адрей ІуэхущІапІэхэмрэ абы къыхуатхыжын хуейщ махуэ 30-м къриубыдэу. ЦІыхухэм я тхьэусыхафэхэм хэплъэным хиубыдэу уполномоченнэр гъэзэшlaкlvэ властым и шlыналъэ органхэм. властым и федеральнэ органхэм я щІыналъэ органхэм ядэлэжьэну хуитыныгъэ игъуэтащ икІи апхуэдэ зэдэлэжьэныгъэм теухуауэ

абыхэм зэгурыІуэныгъэхэр зэращІылІэ хъунущ. Апхуэдэу, законыщІэм зэрыщыгъэувамкІэ, цІыхум, гражда-

гъуэ мыхьэнэшхуэ зиІэ апхуэдэ хабзэншагъэ къызэрыхъуам, я щхьэ къыщхьэщыжыну зыхузэфІэмыкІ цІыхухэм лей зэрытрагъэхьам теухуа хъыбар къыІэрыхьамэ, цІыхум и хуитыныгъэхэмкіэ уполномоченнэу Урысей Федерацэм и субъектым щыіэм езым и жэрдэмкіэ апхуэдэ информацэм и пэжыпіэр къипщытэ икІи ціыху щхьэхуэм е мыубзыхуа гупым къащхьэщыжынымкіэ езым и компетенцэм хиубыдэ унафэхэр

Абы ипкъ иткІэ игъуэта хуитыныгъэр 2021 гъэм Уполномоченнэм тіэунейрэ къйгъэсэбэпаш икій езым и жэрдэмкіз зыхуэфащэ къэпщытэныгъэхэр иригъэкІуэкІащ.

Къапщтэмэ, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Жылагъуэ палатэмрэ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Жылагъуэ кІэлъыплъакІуэ комиссэмрэ хэтхэр щІыгъуу Уполномоченнэм щІышылэ мазэм щыгъуазэ зищІащ республикэм щыщ цІыхубзхэу мазищым щегъэжьауэ илъэс 12-м нэс зи ныбжь сабийхэр зиГэхэу хы щ Гагъэт Іысам и щхьэусыгъуэхэр. Мы къэхъукъащіэр хуабжьу хэіущішіу зэрыхъуам, абы жылагъўз мыхьэнэшхуэ иІэу зэрыщытым къыхэкІыу дэ Урысейм Тезырхэр егъэпшынынымкІэ и Управленэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм и СИЗО №1-м финанс гъэпцІагъэхэр зэрахьауэ ягъэкъуаншэу щаІыгъ цІыхубзхэм гъуэрыгъуэурэ захуэдгъэзащ. Абыхэм я хуитыныгъэхэр къызэпауду къэпщытэныгъэм къигъэлъэгъуакъым.

Апхуэдэу судым и унафэмкіэ мыарэзыуэ ягъэтіысахэр къызэрытхьэусыхам къыхэкіыу Уполномоченнэм гъэ кіуам тізунейрэ къйгъэсэбэпащ закон къару зыгъуэта суд унафэхэм я тэмэмагъыр къэпщытэным хуэгъэзауэ республикэм и прокурорым зыхуэгъэзэнымкіэ иіэ хуитыныгъэр. Ирагъэкіуэкіа къэпщытэныгъэхэм япкъ иткІэ а суд унафэхэр законым къезэ

гъыу къалъытащ. Федеральнэ закон №48-ФЗ-р къызэращтэрэ блэкІа зэманым къыкъуэк акъым Уполномоченнэм граждан, административнэ Іуэхухэм ятеухуауэ къару зыгъуэта суд унафэхэр къыщІипщытэн шхьэусыгъуэхэр. Апхуэдэу цІыху шхьэхуэм е мыубзыхуа цІыху гупым я хуитыныгъэхэм къащхьэщыжыным хуэгъэзауэ административнэ лъэlухэмкlэ судым зыщ ихуигъэзэни къыкъуэкlакъым, сыту жыпlэмэ, хабзэ зэрыхъуам тету, цІыхухэм я хуитыныгъэхэмрэ щхьэхуитыныгъэхэмрэ къащхьэ шыжыным и пъэныкъуэк!э Уполномоченнэм къулыкъуш!эхэм рэ властым и органхэмрэ яхуигъэхь лъэјухэр занщіру дагъэкі.

Уполномоченнэр къыпэрыуэ щымы э ик и зыми э шымылъу лэжьэнымкіэ, законым тету абы иригъэкіуэкі лэжьыгъэхэм зыри къыхэмы І эбэнымк І эшэсып І эхэр къыщы зэпауди къэхъуа

Федеральнэ, щІыналъэ законодательствэм зегъзужьынымкіэ икіи ар егъэфіэкіуэнымкіэ лъэхъэнэ мыхьэнэ зиіэ іуэхуу уващ 2020 гъэм гъатхэпэм и 18-м Федеральнэ закон №48-ФЗ-р къызэращтар икІи абы Іэмал къитащ цІыхум и хуитыныгъэхэм кІэ уполномоченнэу Урысей Федерацэм щыІэхэм я зэфІэкІым нэрылъагъуу зегъэужьынымкІэ. Ауэ апхуэдэу къэгъэлъэгъуапхъэщ а законыр къыщищтэм федеральнэ ІэнатІэм уполномоченнэхэм къыхалъхьа дэщІыгъужыныгъэхэмрэ зэхъуэкІыныгъэхэмрэ нэгъэсауэ къызэримылъытар. Абы къыхэкІыу цІыхум и хуитыныгъэхэмкІэ уполномоченнэу Урысей Федерацэм

щыі эхэм я і уэхущі апіэм теухуа законодательствэм иджыри елэжьыпхъэщ цІыхум и хуитыныгъэхэм къащхьэщыжынымкІэ ІэмалыщІэхэр щІэгъэкъуэн къэщІыным хуэунэтІауэ.

Псалъэм папщіэ, 2006 гъэм накъыгъэм и 2-м къащтауэ щыта Федеральнэ закон №59-ФЗ-м ипкъ иткІэ уполномочен нэр тхьэусыхафэхэм зэрыхэплъэ щ ык Іэр 2020 гъэм гъатхэпэм и 18-м къыдэкIа Федеральнэ закон №48-ФЗ-м зэрызэрихъуэкІым лъабжьэ нэс иІзу жыпІз хъунущ. Апхуэдзу щыт пэтми, до къызорытлъытомкіо, дотхоно тхьоусыхафори ціыхум и хуитыныгъэхэмрэ щхьэхуитыныгъэхэмрэ къыщызэпауда махуэм щегъэжьауэ зы илъэс піалъэм фіэмыкіыу уполномочен нэм иратын хуейуэ законыщІэм къызэрыщыгъэлъэгъуар тэмэмкъым. Урысей Федерацэм и Конституцэм и 33-нэ статьям ипкъ иткіэ Урысей Федерацэм и ціыхухэм хуитыныгъэ яіэщ езыхэм я щхьэкіэ е гупу къулыкъущіэхэм зыхуагъэзэну, апхуэдэу тхьэусыхафэхэр къэрал властым и органхэмрэ щІыпіэ ўнафэр зезыгъакіў органхэмрэ хуагъэхьыну. А конституцэ мардэм къыщыгъэлъэгъуакъым тхьэусыхафэхэмрэ къинэмыщі адрей Іуэхухэмрэ къаіэтыну хуитыныгъэ щаіэ зэман пыухыкіахэр. Ціыхухэм езыхэм я щхьэкіэ е гупурэ, юридическэ ізнатіэ щхьэхуэурэ къэрал властым и органхэм, щіыпіэ унафэр зезыгъакіуэ органхэм, абыхэм щылажьэ къулыкъущіэхэм, къэрал, муниципальнэ Іуэхущ ап Іэхэм, утыку Іуэхухэр зэблэзыгъэк адрей ТуэхущТапТэхэм зыхуагъэзэну хуитыныгъэ щаГэ апхуэдэ зэман пыухыкТа къышыгъэлъэгъуакъым 2006 гъэм накъыгъэм и 2-м къащта Федеральнэ закон №59-ФЗ-м (статья 2).

«ЦІыхум и хуитыныгъэхэмкіэ уполномоченнэу Урысей Федерацэм щыlэм и lyэхукlэ» 1997 гъэм мазаем и 26-м къащта Федеральнэ конституцэ законым и 12-нэ статьям къыщы гъэлъэгъуащ ЦІыхум и хуитыныгъэхэмкІэ уполномоченнэу Урысей Федерацэм щыІэм абы и полномочиехэм къызэщІа убыдэ зэманым сыт хуэдэ жэуапми ирашэлІэну зэрыхуимытыр. Урысей Федерацэм и Федеральнэ Зэхуэсым и Къэрал Думэм и арэзыныгъэ хэмылъу ар уголовнэ, административнэ суд жэуапым ирашэліэну, щіэпхъаджагьэ щилэжьа щіыпіэм щамыўбыдамэ, ягъэтІысыну, къащыну, апхуэдэу федеральнэ законым къыщыгъэлъэгъуахэм япкъ иткіэ нэгъуэщі ціыхухэм я шынагъуэншагъэр къыщызэрагъэпэщым нэмыщІ, нэгъуэщІ ншынаг бузпшаг бор колшылоры. Золоты А псори ятохуэ абы й псэупіэмрэ и лэжьапіэмрэ, багажым, езым и щхьэкіэ е лэжьыгъэ lyэхукlэ къигъэсэбэп транспортым, связым *и* Іэмэпсымэхэм, апхуэдэу езым и документхэм.

Ауэ 2020 гъэм гъатхэпэм и 18-м къащта Федеральнэ закон №48-ФЗ-м и апхуэдэ мардэхэр ятехуэркъым цІыхум и хуитыныгъэхэмкІэ уполномоченнэу субъектхэм щыІэхэм, икІи къызэрытлъытэмкіэ, ар иджырей закон гъэпсыкіэм къезэгъыркъым, законхэр къыдэзыгъэкІым ІэщІэгъупщыкІа Іуэхущ. Псалъэм папщіэ, я къулыкъум и лъагагъым емылъытауэ судыщІэхэр, прокурорхэр, следователхэр, адвокатхэр, депута тхэр, хэхакlуэ комиссэхэм хэтхэр уголовно-процессуальнэ законодательствэм ипкъ иткіэ жэуапым ирашэліэну хуиткъым икІи абыхэм ехьэлІа уголовнэ Іуэхухэр зэрызэпкърах хабзэ хэхар Урысей Федерацэм и Уголовно-процессуальнэ кодексым и -нэ статьям къыщыгъэлъэгъуащ).

ЦІыхум и хуитыныгъэхэмкІэ уполномоченнэу Урысейм щы-Іэм и ІэнатІэр цІыхум, гражданиным и хуитыныгъэхэмрэ щхьэхуитыныгъэхэмрэ нэгъэсауэ дэгъэкІыным телажьэ ІуэхущІапІэ хъуащ, икІи ар Урысей Федерацэм и субъект псоми ціыхум и хуитыныгъэхэмкіэ шэсыпіэхэр щызыгъэбыдэ субъектщ.

Шэч хэмылъу, цІыхум и хуитыныгъэхэмкІэ уполномоченнэу Урысей Федерацэм щыІэхэм я ІэнатІэм зегъэужьынымкІэ пра вовой лъабжьэу уващ 2020 гъэм гъатхэпэм и 18-м къащта Федеральнэ закон №48-ФЗ-р, адрей федеральнэ, щІыналъэ законхэр икІи ахэр сэбэп мэхъу уполномоченнэхэм я лэжьыгъэм кърикіуэ Іуэхуфіхэм зегъэубгъунымкіэ. Абы и лъэны къуэкІэ мыхьэнэшхуэ иІэщ субъектхэм щыІэ уполномочен нэхэм ятеухуа законхэр гъэзэщ а зэрыхъум к элъыплъыным икІи а кІэлъыплъыныгъэм кърикІуэхэм япкъ иткІэ федеральнэ, щІыналъэ омбудсменхэм яхуэгъэза законодательствэм

зегъэужьыным. Апхуэдэ Іуэху бгъэдыхьэкІэм щІыналъэхэм щыІэ омбудсменхэм я гулъытэр хуеунэт! Ц!ыхум и хуитыныгъэхэмк!э уполномоченнэу Урысей Федерацэм щыІэ Москальковэ Т. Н. Федерацэмкіэ Советым Конституцэ законодательствэмрэ къэрал ухуэкІэмкІэ и комитетым иригъэкІуэкІа парламент едэІуэныгъэхэм «ЦІыхухэм я хуитыныгъэхэм къащхьэщыжынымкіэ пэжьыгъэр: иджырей щытыкІэмрэ адэкІэ щыІэ хэкІыпІэхэмрэ» уэхум теухуауэ къыщыщыпсалъэм абы къыхигъэщхьэхукіащ Цыхум, гражданиным и хуитыныгъэхэмрэ щхьэхуитыныгъэхэмрэ къащхьэщыжынымкІэ ІэмалыщІэхэмрэ хэкІыпІэ шіэхэмрэ къэлъыхъуэн, граждан жылагъуэ іуэхушіапіэхэм зе гъэужьынымкіэ комплекс бгъэдыхьэкіэщіэхэр убзыхун зэрыхуейр. «КъызэрыслъытэмкІэ, жиІащ омбудсменым, и чэзу хъуащ цІыхум, гражданиным и хуитыныгъэхэмрэ шхьэхуй тыныгъэхэмрэ хъумэнымкІэ къэрал политикэм и федеральнэ лъэпкъ стратегие зэхэтлъхьэну. Абы папщІэ цІыхум и хуитыныгъэхэмкіэ хабзэмоэ а хуитыныгъэхэр хъумэнымкіэ лэжьы гъэхэмрэ я зыужьык эр убзыхупхъэщ. Апхуэдэ гупсысэр Урысей Федерацэм и Президентым къыдди ыгъащ»

Мы зэманым дунейм щыІэ къэралхэм ящыщу щэм щІигъум цІыхум и хуитыныгъэхэмкІэ уполномоченнэхэр щолажьэ. Ипэжыпіэкіэ жыпіэмэ, абыхэм къызэрагъэпэщ ціыхум и хуи

властымрэ жылагъуэмрэ яку дэлъ зэпыщ эныгъэхэр ик и а щІыкІэм тету сэбэп мэхъу демократием и хабзэхэр зи гъуазэ правовой къэрал зэтегъэувэнымкІэ, цІыхухэмрэ къулыкъущіэхэмрэ я правовой зэхэщіыкіым зегъэужьынымкіэ.

КІэухыр

Омбудсменым и ІуэхущІапІэр властымрэ жылагъуэмрэ зэпызыщІэ ІэнатІэщ, ар щхьэхуитыныгъэм къыщхьэщыж зыхуэфащэ орган псоми я цІэкІэ къэмыувми, цІыхум и хуитыныгъэхэр къыщызэпаудам деж, ахэр зэтегъэувэжынымкІэ щІэгъэкъуэн зэрыхъуным хущІокъу

Къэрал, муниципальнэ органхэм, граждан жылагъуэ Іуэхущіапіэ зэмылізужьыгъуэхэм зэрадэлажьэм, федеральнэ Уполномоченнэр зыдэгъэіэпыкъунымкіэ хэкіыпіэхэр къызэригъэсэбэпым Уполномоченнэм Іэмал кърет езым къыбгъэдэхуэ Іуэхухэр нэхъ тэмэму зэфІигъэкІынымкІэ. Уполномоченнэр убзыхуауэ икІи сэбэпынагъ пылъу ядолажьэ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Іэтащхьэм и Администрацэм, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Правительствэм, къэрал властым и органхэмрэ щІыпіэ унафэр зезыгъакіуэ органхэмрэ, властым и федеральнэ органхэм я щІыналъэ органхэм, апхуэдэу дин, жылагъуэ, егъэджэныгъэ зэгухьэныгъэхэм, цІыхубэ хъыбарегъащіэ іуэхущіапіэхэм.

Республикэм и Парламентым зэпымыууэ дедгъэкІуэкІ лэжьыгъэм хеубыдэ абы и зэlущlэхэм, комитетхэм, лэжьакlуэ гупхэм ирагъэкІуэкІ зэІущІэхэм, адрей Іуэхухэм хэтыныр, законхэм я проектхэр зэпкърыхыныр икІи абыхэм ехьэлІа Іуэхугъуэхэр къыхэлъхьэныр. Мы ІэнатІэм дызэрыпыщІам нэхъри зиужьын папщІэ дяпэкІэ

щыі эх хэкі ыпі эхэм ящыщщ ціыхухэм я тхь эусыхафэхэм депутатхэм ящІыгъуу хэплъэныр икІи зи хуитыныгъэхэр къызэпаудахэм я Іуэхухэр зэтегъэувэжыныр къызэгъэпэщыныр.

Парламентархэм ящІыгъуу едгъэкІуэкІ хъуну нэгъуэщІ зы Іуэхущ Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым, районхэм, жылагъуэхэм зэгъусэу цІыхухэм щахуэзэныр. Апкуэдэхэм деж Уполномоченнэмрэ абы и аппаратым и лэжьакіуэхэмрэ сэбэп хъуфынущ я хуитыныгъэхэр къызэрызэпаудам и щыхьэту цІыхухэм къат документхэм псынщІэў хэплъэ нымкіэ икіи абыхэм япкъ иткіэ ялэжьыпхъэхэр убзыхунымкіэ. ЦІыхухэм я тхьэусыхафэхэм хэплъэнымрэ къызэпауда хуи

тыныгъэхэр, щхьэхуитыныгъэхэр зэтегъэувэжынымкіэ Уполномоченнэм къыбгъэдэхуэ къалэнхэр нэгъэсауэ худэгъэкІынукъым, ар республикэм и министерствэхэмрэ ведом ствэхэмрэ, властым и федеральнэ органхэм я щІыналъэ ІуэхущІапіэхэм, псом япэу, республикэм и прокуратурэм, КъБР-м щыіэ МВД-м, КъБР-м и Суд Нэхъыщхьэм, Урысейм Тезырхэр егъэпшынынымкіэ и федеральнэ къулыкъущіапіэм и Управленэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм, Урысейм и Суд приставхэм я федеральнэ къулыкъущіапіэм и Управленэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм, нэгъуэщІхэми убзыхуауэ ядэмылажьэмэ, сыту жыпіэмэ, ціыхухэм къатх тхьэўсы хафэхэм, адрей тхыгъэхэм я нэхъыбапІэр а ІэнатІэхэм зэблагъэкІ Іуэхухэм хеубыдэ. ЦІыхухэм я тхьэусыхафэхэм, адрей Іуэху зэхэмыбэхэм зэщІыгъуу дызэрыхэплъэр, нэгъуэщІ лэжьыгъэ куэди зэщІыгъуу зэредгъэкІуэкІыр сэбэп мэхъу тхьэусыхафэхэм дызэрыхэплъэр щІэгъэхуэбжьэнымкІэ, цІыхухэм я хуитыныгъэхэр нэхъ псынщІэу зэтегъэувэжынымкІэ. ДызэщІыгъуу дызытелажьэ мурад нэхъыщхьэр - цІыхухэм я хуитыныгъэхэу къызэпаудахэр зэтегъэувэжыныр дэгъэкІынымкІэ нэрылъагъуу сэбэп хъунут республикэм и министерствэхэмрэ ведомствэхэмрэ, апхуэдэу властым и федеральнэ органхэм я щіынальэ органхэм я коллегиехэм ильэс ныкъуэм, ильэсым ирагъэкІуэкІа лэжьыгъэхэр къыщапщытэж коллегиехэм Уполномоченнэр хэтыныр. Апхуэдэу тэмэму къыщІэкІынт Уполномоченнэм и аппаратым и лэжьакІуэхэр ведомствэхэм зэдай лэжьакіуэ гупхэм хэгъэхьэныр, республикэм и ціыхухэм я хуитыныгъэхэмрэ щхьэхуитыныгъэхэмрэ къащхьэщыжыным пыщіа іуэхухэр щызэпкърах зэіущіэ зэмылізужьыгъуэхэм ахэр егъэблэгъэныр.

БлэкІа ильэсхэм дгъэхьэзырауэ щыта докладхэм дэ къыщытіэтащ социальнэ псэупіэм и Іуэхур - апхуэдэ псэупіэ зэрамыщіыр. Ди щіынальэм псэупіэхэр зыубгъўауэ щаухуэ, ауэ социальнэ псэупіэ хуэныкъуэу зезыгъэтха ціыхухэм я бжыгъэр нэхъ мащіэ хъуркъым икіи абы и лъэныкъуэкіэ гугъуехь инхэр зэтрихьащ. Мы Іуэхум урысейпсо мыхьэнэ иізу къыщІэкІынущ. Абы къыхэкІыў ЦІыхум и хуитыныгъэхэмкІэ уполномоченнэу Урысей Федерацэм щыІэм къыхилъхьащ зэгуэр щыlа совет хабзэр къыдахыжыну икlи, зи мылъкум емылъытауэ, дэтхэнэ ухуэныгъэщ эми хиубыдэ фэтэрхэм ящыщу проценти 10-р зи чэзум пэплъэу щытхэм иратын папщ э ш ыналъэ администрацэхэм я фондхэм хухахыну. ДызэреплъымкІэ, апхуэдэ бгъэдыхьэкІэр псоми къызэдащтэнт

Сабий зеиншэхэр, адэ-анэм я жьауэм щІэмытыжу къэна сабийхэр псэупіэкіэ къызэгъэпэшынымкіэ къалэнхэр зэрыдамыгъэкІыфым къыхэкІыу Уполномоченнэр дяпэкІи хэтынущ апхуэдэ ціыху гупхэм псэупіэмкіэ яіэ хуитыныгъэхэр дэгъэкІыным. Аўэ мы Іуэхум унафэ тэмэм игъўэтын папщіэ «Сабий зеиншэхэм я псэупlэ» президент программэ зэхалъхьарэ къащтамэ, ар гъэзэщІэным федеральнэ бюджетым и ахъшэ хухахамэ нэхъыфІт.

Апхуэдэу дэ дыдоlыгъ унагъащіэхэм псэупіэ етынымкіэ прораммэм хагъэхьауэ щытахэр, ауэ зи ныбжьыр илъэс 30-м нэсыху унэ зрамытахэр псэупіэкіэ къызэрагъэпэщыху а программэм къыхагъэкlыжыну хуит зымыщі зэхъуэкlыныгъэ законым хэлъхьэныр.

ЯдэІыгъын хуейуэ къыщІэкІынщ пенсионерхэм ящыщу мылажьэхэми лэжьапіэ Іутхэми гъэ къэс ахъшэ зэрыіыгъкіэ защІэгъэкъуэным теухуауэ Урысей Федерацэм и Федеральнэ Зэхүэсым и Къэрал Думэм щыІэ фракцэхэм къыхалъхьэхэр, сыту жыпіэмэ, абыхэм тегъэщіапіэ ящі «пенсэхэр зэрыціыкіур, лэжьапіэ іутхэм я пенсэхэм гъэ къэс зэрыхущіамыгъур, пенсионерхэм ящыщу мылажьэхэми апхуэдэ дэlэпыкъўныгъэхэр

зэрыхуатх щІыкІэр зэрымытэмэмыр» Докладым и кірухым ціыхум и хуитыныгърхомро шхьрхуитыныгъэхэмрэ хъумэным и лъэныкъуэкІэ шІэгъэкъуэн нэс къызэрытхуэхъум папщіэ фіыщіэ псалъэхэр яхуэзгъэзэну сыхуейт Къзбэрдей-Балъкъэр Республикэм и прокуратурэм Урысейм Тезырхэр егъэпшынынымкІэ и федеральнэ къулыкъущІапІэм и Управленэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм, Урысейм и Суд приставхэм я федеральнэ къулыкъущІапІэм и Управленэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэм, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и ХэхакІуэ комиссэм, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Муслъымэнхэм я дин ІуэхущІапіэм, Пятигорск и епархием и Налшык округым хиубыдэ члисэхэм я Іэтащхьэм, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм Лэжьыгъэмрэ социальнэ дэlэпыкъуныгъэмкlэ и министерствэм, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм ЦІыхухэр егъэджэнымкіэ, щіэныгъэмрэ щіалэгъуалэм я іуэхухэмкіэ и министерствэм. Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм Узыншагъэр хъумэнымкІэ и министерствэм, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Жылагъуэ палатэм, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Жылагъуэ кІэлъыплъакІуэ комиссэм.

Республикэм жыджэру зыхуегъэхьэзыр Къэбэрдей-Балъкъэрым и къэралыгъуэр илъэси 100 щрикъу юбилейр гъэлъэпІэным. Абы пыщіа Іуэхухэр къызэгъэпэщыныгъэ, правовой къинэмыщ лъабжьэхэмк эщагъэбыдащ. Уполномоченнэр а лэжьыгъэхэр къызэгъэпэщынымкІэ комитетым хагъэхьащ икіи гъэзэщіакіуэ, законхэр къыдэзыгъэкі органхэм, дин зэгухьэныгъэхэм я лІыкІуэхэм ящІыгъуу жыджэру хэтщ юбилей дауэдапщэхэм захуэгъэхьэзырыным. Абы ехьэлІа лэжьыгъэ псори зыхуэунэтІар цІыхубэр зэщІэгъэуІуэнырщ, къэралыгъуэр гъэбыдэнырщ, социально-экономикэ зыужьыныгъэм и гъуэгум тету республикэр адэкіи япэкіэ гъэкіуэтэнырщ, ціыхухэм я псэукіэр егъэфіэкіуэнырщ, зэныбжьэгъугъэр, мамырыгъэр, дин, лъэпкъ зэгуры уэныгъэр гъэбыдэнырщ.

Уполномоченнэр цІыхухэм я хуитыныгъэхэмрэ щхьэхуитыныгъэхэмрэ фіэкіыпіэ имыізу къызэгъэпэщыным адэкіи елэжьынущ, ціыхубэм я правовой зэхэщіыкіыр къэіэтыным, хабзэр КЪЫШРАМЫЛЗЭ КЪЭМЫГЪЭХЪУНЫМ, ДЭТХЭНЭ ЗЫМИ ӨЗЫМ И ХУИТЫНЫ гъэхэр ихъумэжыфу егъэсэным къарууэ иІэр хуиунэтІынущ.

ЦІыхум и хуитыныгъэхэмкІэ уполномоченнэу Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щыІэ ЗУМАКУЛОВ Борис.

«ЦІыхум и хуитыныгъэхэмкІэ уполномоченнэу Къэбэрдей-Балъкъэр Респу́бликэм щыІэм и І́уэхукІэ» КъБР-м́ и Законым и 25-нэ статьям и пункт 3-м ипкъ иткіэ тыдодзэ.

Редактор нэхъыщхьэ ЖЫЛАСЭ Заурбэч

Редколлегием хэтхэр:

ЖьэкІэмыхъу Маринэ (унафэщІ-редактор), Ширдий Маринэ (унафэщІ-редактор), Къаншокъуэ Эллэ (жэуап зыхь секретарь), Къардэн Маритэ, Къумахуэ Аслъэн, НэщІэпыджэ Замирэ, Чэрим Марианнэ, ЩхьэщэмыщІ Изэ.

Езыгъэтхахэр «Адыгэ псалъэ» газетыр КъБР-м и Парламентымрэ Правительствэмрэ ирагъэтхащ (учредителхэр). КъыдэзыгъэкІхэмрэ

редакцэмрэ я хэщІапІэр 360030, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэ, Налшык къалэ, Лениным и уэрам, 5

ТЕЛЕФОНХЭР: редактор нэхъыщхьэм, секретарым - 42-56-19; унафэщІ-редакторхэм - 40-48-54, 40-06-33; жэуап зыхь секретарым - 42-22-82; секретариатым - 42-22-66.

КЪУДАМЭХЭМ: политикэмкІэ, жылагъуэмрэ лъэпкъ ІуэхухэмкІэ - 42-22-86; къуажэ гъащІэмрэ экономикэмкІэ-42-57-59; щэнхабзэмкІэ-42-75-36; егъэджэныгъэмрэ щІэныгъэмкІэ - 40-15-31; хъыбарыщІэхэмрэ спортымкІэ - 42-22-88, 42-60-53, 42-22-89; зэдзэк Гак Гуэхэм - 42-21-88; корректорхэм - 42-60-27; ЭВМ-м и операторхэм - 42-22-84; компьютер ІэнатІэм - 42-26-41; сурэттеххэм - 42-75-78,

Теддзэ тхыгъэхэм къыщыхьа бжыгъэхэм, къыщаІэта Іуэхугъуэхэм я пэжагъымкІэ ахэр зытхахэм нэсу жэуап яхь. Авторхэмрэ редакцэмрэ я Іуэху еплъыкІэр зэтехуэ зэпыту

Газетыр Іэ тезыдзахэм яхуэхьыныр и пщэ дэлъщ КъБР-м федеральнэ пощт зэпыщІэныгъэхэмкІэ и управленэм. Тел.: 76-01-28, 76-01-10

Газетыр 2016 гъэм дыгъэгъазэм и 19-м Печатым и куитыныгъэр хъумэнымкІэ Къэбэрдей-Балъкъэр щІыналъэ ІуэхущІапІэм ПИ №ТУ07-00117-м щІэту ятхащ

Зы илъэсым газетыр 156-рэ къыдокТ «Издательство «Южный регион» ООО-м щытрадзащ. 357600, Ставрополь край, ЕсэнтІыгу къалэ, Никольскэ уэрам, 5-А

Мы къыдэкІыгъуэм елэжьахэщ: жэуап зыхь секретарым и къуэдзэ Джатокъуэ Марьянэ, корректорхэу Щоджэн Иннэ (1, 2-нэ нап.), Щоджэн Заирэ (3, 4-нэ нап.), корректорхэм я дэІэпыкъуэгъў Елмэс ФатІимэ. КомпьютеркІэ газетым и теплъэр ящІащ Ныр Саидэ, Мэлбахъуэ Анжелэ, сурэтхэм елэжьар Бицу

Номерыр «Адыгэ псалъэм» и компьютер ІэнатІэм щагъэхьэзыращ.

Газетым Іэ традзэн хуейщ сыхьэт 20-м, щытрадзар сыхьэт 20.00-рщ.

Индексыр П 5894 ● Тираж 2.027 ● Заказ №782